

VÅRE
ROVDYR

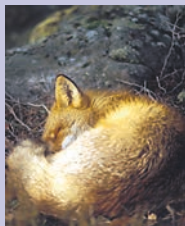
Nr. 1/2007

Årgang 21

Forside:
En vandrefalk-
hann ser en
flokk med duer
passere høyt
på himmelen.
Foto: Stig
Frode Olsen.

Bakside:
Rødv.
Foto:
Arne Flor.

Våre Rovdyr

utgis av
Foreningen Våre Rovdyr

Adresse
Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
2151 Årnes

Ansvarlig utgiver
Foreningen Våre Rovdyrs
styre

Redaktør
Yngve Kvebæk
Maridalsveien 225 C
0467 Oslo
22 95 08 66
yk@fvr.no

Redaksjonsmedarbeider
Viggo Ree
vr@fvr.no

Sats & layout
Yngve Kvebæk

Trykk
Stens trykkeri as
Dilling

Opplag
1.800

Web
www.fvr.no

ISSN 0801-4728

Spillet

I *Våre Rovdyr* nr. 3/2005 skrev jeg om Soria Moria-erklæringen. Med det nye regjeringsalternativet pekte jeg i frykt på at håpet måtte være at partiene SV og Ap ville presse Sp til å rette seg etter det Stortinget har bestemt mht. rovdyr og ikke kun kjøre sitt eget løp. Dessuten at den vanvittige geværpolitikken som allerede hersket, måtte begrenses. Jeg pekte på eventyr, myter og etterlyste ærlighet. Vi vet nå at frykten i høyeste grad var berettiget. SV, som jo tradisjonelt er mer positivt til miljø og rovdyr, svelger den ene kamelen etter den andre, og deres miljøvernminister kan dessverre ikke beskrives som noe annet enn tannløs i rovdyrspørsmål.

Selv om norske sauebønder ikke utgjør mer enn fem promille av Norges befolkning, kjører Sp i regjering og næringen som forventet det remmer og tøy kan holde i sine planlagte spor. Det vil i hovedsak si å legge hovedskylden av sauetapene på rovviltet og at sauebøndene derfor må legge ned og flytte fra bygda. De skjuler dermed sannheten, nemlig at 93 % av sauetapene som erstattes som følge av rovvilt ikke uten videre kan tilskrives rovdyr, og at hovedproblemet er selve driftsformen i saueholdet. Dessuten er det i virkeligheten helt andre grunner til at bønder legger ned driften og fraflyttingen fra distriktene fortsetter.

Jeg skal bruke et dokument som viser selve essensen i dette. I et mange siders skriv til miljøvernministeren og landbruks- og matministeren, datert den 14.02.2007, kommer Norsk Sau og Geit, Utmarkskommunenes sammenslutning, Norsk Bonde- og Småbrukerlag og Norges Bondelag med påstander som tydelig viser skjulte motiver: «Beitesesongen 2006 var den verste noen sinne i forhold til tap av sau på utmarksbeite. Nær 60.000 sau og lam ble søkt erstattet på grunn av fredet rovvilt og mørketallene er store. Skade- og tapsutviklingen er uholdbar, både av hensyn til dyrevelferd, miljøverdier, livskvalitet og utmarksbeite som næring i distriktene. Stadig flere beitebrukere vurderer å gi opp sin næring. Dette viser at det er dyreeierne og lokalsamfunnene i distriktene som må bære de byrdene rovviltsituasjonen medfører. Disse problemene er en direkte konsekvens av en forvaltning som ikke er i tråd med vedtatt politikk eller de lovnader som er gitt av sittende regjering. Det haster nå med å finne løsninger som kan gi en bærekraftig bruk av norsk utmark».

Det er altså landbruksnæringen seriøse oppfatning at bærekraftig bruk på utmark innebærer bekjempelse av biologisk mangfold! Det er visst bare alle andre enn landbruksnæringen som skal ta et felles ansvar for miljøet. Taktikken er å gi inntrykk av at rovviltet er skyld i tap av 60.000 sauer og at skade- og tapsutviklingen øker eksplosivt. Realiteten er at næringen arbeider

hardt for å få rovviltstatning for så mange dyr som mulig uavhengig om det er rovvilt som står bak eller ikke. Spriket mellom det antallet bøndene søker erstatning for og det som i virkeligheten blir dokumentert som rovdrydrept, er voldsomt. De 60.000 saueene næringen henviser til, koker i realiteten ned til rundt 2.800 sauer når man går dokumentasjonen nærmere i sømmene! Totaltapet for sau på utmarksbeite i Norge ligger rundt 130.000 sauer, og vi har jo i mange år forstått hvor fristende det er for landbruksnæringen å tette gapet mellom hva man kan greie å tilskrive rovdyr og de enorme tapene som i hovedsak skyldes at man sender forsvarsløse husdyr ut i den frie natur med de lidelser og tapsårsaker som naturlig følger med det i form av sykdommer, forgiftning, ulykker osv.

Noe som klart viser det utspekulerte spillet finner vi i under en lederartikkel i *Romerikes Blad* 29.12.2005, der en sauebonde oppsiktsekkende nok sier det er for lett å få erstatning for husdyr som antas drept av rovdyr. Han mistet noen sauer, men ville ikke søke erstatning siden han naturlig nok ikke hadde holdepunkter for at rovdyr hadde tatt dem. Sauebonden ble imidlertid i klare ordelag beordret av landbrukskontoret til å sende inn erstatningssøknad. Han fikk dermed rovviltstatning og saueene gikk således inn i den mytebefengte tapsstatistikken som næringen så villig opererer med. Bonden uttalte seg slik: «Det er veldig snilt av staten å erstatte dyrene som forsvinner, men hvis det ikke stilles nok krav til dokumentasjon, er det lett å utnytte situasjonen». Fylkesmannens viltforvalter, som innvilger tapssøknadene, innrømmet at de er litt snille. Et grelt eksempel på bukken og havresekken, og dessuten et like godt eksempel på ettergivneheten fra fylkesmennenes side.

FVR er motstandere av denne teateroppsetningen som i ett og alt går ut på å stigmatisere rovviltet som selve hovedårsaken til alt som er stygt og leit her i verden slik at landbruksnæringen skal tilføres enda mer penger fra fellekassen. Og konsekvensene lar ikke vente på seg. Fellingstillatelser på fredede rovdyr som ulven blir innvilget i fleng – hittil i 2007 i Hedmark, Aust-Agder, Nord-Trøndelag og Finnmark. I et land som knapt har 20 ulver og hvor det i 2006 bare var én eneste yngling!

Det er ikke vanskelig å finne flere eksempler på at talsmenn for næringsinteressene gjør seg bruk av spekulative metoder for å blåse opp rovviltsituasjonen utover alle dimensjoner i den hensikt å øke pengestrømmen fra statskassen. Norges Bondelags leder Bjarne A. Undheim sier det slik i *Bonde-*

bladet 18.01.2007 under overskriften «Bondelaget tar oppgjør med myter i norsk rovdyrdebatt»: «Vi må få en seriøs rovdyrdebatt her i landet, der problemene bøndene og folk flest føler blir tatt på alvor. Det er nødvendig med et skikkelig oppgjør med myter og manglende faktakunnskap i dagens rovdyrdebatt». Undheim sier videre at det er WWF som fører an i myteskapende demagogi, og at ingen vet mer om naturforvaltning og utmarksnæring enn bøndene. Var det noen som nevnte myteskaping? Han viser til en undersøkelse som (selvfølgelig) Norges Bondelag selv utførte. Her var en av konklusjonene at 71 % av alle spurte syntes at sauetapene til rovdyr i dag er uakseptabelt høye. Naturligvis sies det ikke hvorfor det er slik, at det er forskjell på det som det søkes erstatning for og det som rovviltet i virkeligheten står for – det ville jo slått rett tilbake på driftsformen og sauebøndene. Den naturlige konsekvens av denne meningsmålingen burde jo snarere fått landbruksnæringen til å innse at de må passe bedre på sine husdyr! Neida, det er rovdyrener skyld, ikke de som rent faktisk har ansvaret for saueene. Var det noen som nevnte myteskaping? Bondelagslederen sier avslutningsvis at han håper på at deres undersøkelse og innspillet blir et oppgjør med de mange mytene om rovdyr som har fått lov til å utvikle seg her i landet. «Det er kort og godt et ærlig forsøk på å sette rovdyrdebatten i et riktigere perspektiv», konkluderer Bjarne Undheim. Ja, det understreker jo bare at om noen kan kalles myteskaper i dette spillet, så må det uten tvil være Undheim og hans organisasjon.

Jeg vil hevde så sterkt jeg kan at dersom det ikke fantes frivillige organisasjoner som prøver å ta vare på livet på jorden, og i dette tilfellet rovviltet i Norge, så hadde Undheim og hans like fjernet en drøss med arter som ikke passer inn i deres ensidige tenkemåte og rå utnyttelse av naturen. De motarbeider ikke kun vedtak fattet av Stortinget og folkeflertallets vilje, men ødelegger også for de bøndene som faktisk har innsett at landbruksnæringen er fullstendig på ville veier i denne saken. Jeg er overbevist om at Undheim og hans skjulte agenda på vegne av næringen kort og godt stiller næringen i så dårlig lys at vi her kan spore nettopp noe av årsaken til avskallingen fra landbruket og fraflyttingen fra distriktene.

Birger Westergren

*Ulvespor i vinterskog.
Foto: Arne Flor.*

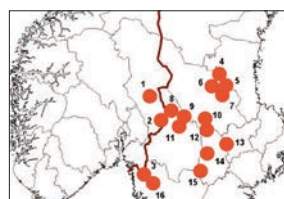
Side 4
Mens vi
venter på
immigrantene

Side 8
En reise gjen-
nom rovvilt-
områder i Kwa
Zulu-Natal

Side 16
Er gaupe-
jegerne for
raske på
avtrekkeren?

Side 19
Bare én
helnorsk
ulveyngling
i 2006

Side 20
I ulveriket

Side 22
Vandrefalk i
Sørøst-Norge
2005

Mens vi venter på immigrantene

Av
Øystein Flagstad
Hans Chr. Pedersen
Staffan Bensch
Olof Liberg

De presenterte resultatene har sitt opphav i et omfattende samarbeid mellom genetikere og økologer fra SKANDULV, NINA, Avdeling for Zoologi/Økologi ved Lunds Universitet og Avdeling for Evolutionsbiologi ved Uppsala Universitet.

Øystein Flagstad er forsker og Hans Chr. Pedersen seniorforsker ved Norsk institutt for naturforskning (NINA). Staffan Bensch er professor ved Lunds Universitet i Sverige og Olof Liberg forsker ved Grimsö forskningsstasjon, også det i Sverige.

Innavl truer den skandinaviske ulvebestands langsiktige overlevelse. Hele bestanden på ca 150 dyr stammer fra kun tre individer. Dersom bestanden skal bevares på lengre sikt, trengs nye gener fra finske eller russiske immigranter. Dette er hovedkonklusjoner etter at flere forskerteam fra Norge og Sverige har studert genetikk og slektskap samt bestandsutviklingen hos ulv i Skandinavia.

Tre individer

Nyere forskning har vist at hele den skandinaviske ulvebestanden stammer fra kun tre individer. Innavlsnivået i bestanden er svært høyt, og det er de senere år påvist en betydelig innavlsdepresjon i form av redusert valpeoverlevelse. Sterkt innavlede kull har sjelden mer enn tre valper som overlever fram til sin første vinter. Til sammenligning har kull med lavt innavlsnivå i gjennomsnitt tre overlevende valper mer (Fig 1). Med dette som bakteppe er det klart at bestanden behøver tilførsel av nytt genetisk materiale i form av immigranter fra den finsk-russiske bestanden dersom den skal være levedyktig på sikt. De senere år har det vært enkelte tilfeller av innvandrende ulv helt nord i Norge og Sverige. Men alle disse dyra er forsvunnet, enten ved illegal jakt eller ved at myndighetene i de respektive land har gjennomført skadefelling.

Det er nå mer enn 15 år siden forrige østlige immigranter ankom ulvebestanden i Sør-Skandinavia, og dermed kunne tilføre nytt genetisk materiale. Det var også på dette tidspunktet innavlsproblemer i bestanden, siden alle ulvene stammet fra den første ynglingen på 1980-tallet. Med den nye immigranten ble det i 1991 etablert en ny familiegruppe, som ble etterfulgt av ytterligere en i 1993. Nå fulgte noen år med betydelig populasjonsvekst. Nye familiegrupper ble etablert hvert år, som førte til en årlig vekst på mer enn 30 % fram til slutten av 1990-tallet. I den samme perioden økte

imidlertid innavlsnivået dramatisk, og gjennomsnittlig antall valper som overlevde fram til sin første vinter sank betydelig. Bestandsveksten har dermed flatet ut og var på under 10 % mellom 1999 og 2003. Uten nye immigranter vil graden av innavl øke ubønhørlig for hver generasjon, og det er usikkert hvor høyt innavlsnivå bestanden tåler før veksten eventuelt stopper opp og pendelen begynner å svinge andre veien.

Genetisk særegne individer

Det er vanskelig å si noe om når en kan forvente at neste immigranter kommer til den sørskandinaviske ulvebestanden. I mellomtiden må bestanden klare seg med den genetiske variasjonen som er til rådighet. Genetisk særegne individer vil i en slik setting være spesielt verdifulle. Dette gjelder spesielt individer som har gjennomgått få generasjoner av innavl. Et slående eksempel på dette er 1991-immigranten to døtre som fikk sine første kjente kull i 2001. Disse kullene hadde henholdsvis 7 og 8 valper som overlevde første vinteren. Et annet eksempel på genetisk verdifulle individer var familiegruppen som holdt til i Atnadalsreviret der det var yngling i 1999 og 2000. Både tispa og valpene i denne flokken hadde en særegen genetisk sammensetning i forhold til resten av den skandinaviske bestanden (Fig 2). Alfaparen og de fleste valpene fra 2000 ble felt under ulvejakta i 2001, mens noen av valpene fra 1999 fortsatt kan være i live. Ulvejakta i 2005 involverte også spesielle individer. To av dem var barnebarn av 1991-immigranten, og hadde således gjennomgått færre generasjoner med innavl i forhold til en skandinavisk gjennomsnittsulv. I påvente av nye immigranter kan nettopp slike individer være viktige for å forsinke økningen av innavlsnivået i bestanden. Dette illustrerer at genetiske analyser kan være nyttig bakgrunnsmateriale i forbindelse med eventuelle fellingsvedtak.

Ulv velger riktig

Genetisk særegne individer er altså med på å forsinke økningen av innavlsnivået i den skandinaviske ulvebestanden. En fersk studie fra SKANDULV viser at ulvene selv også bidrar til denne forsinkelsesprosessen ved at dyr med den høyeste genetiske variasjonen oftere danner reproduserende par enn øvrige ulver. Det er foreløpig uklart hvorvidt disse ulvene er friskere og sterkere og således har større muligheter til å oppnå reproduktiv alder eller om de oftere blir valgt som partner av det motsatte kjønn. Uansett viser disse resultatene at naturlige prosesser i en liten bestand er med på å redusere innavlsproblemene, og at de positive effektene av en reproduserende immigranter kan opprettholdes i flere generasjoner enn tidligere antatt. Denne utvelgelsesprosessen er meget viktig i påvente av nye immigranter.

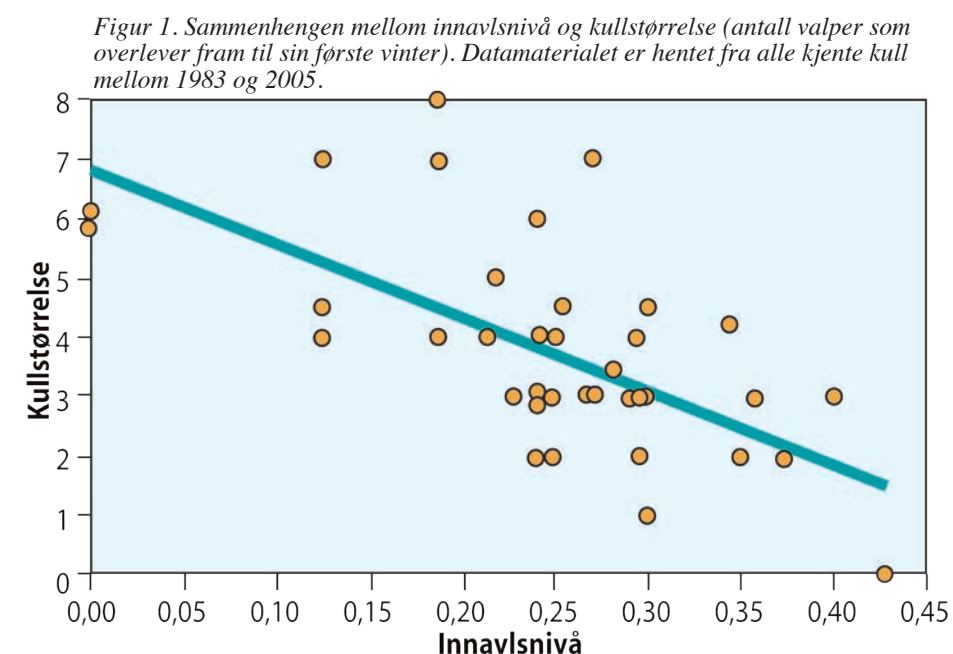
For spesielt interesserte:

Wabakken, P., Sand, H., Liberg, O. & Bjørvall, A. 2001. The recovery, distribution, and population dynamics of wolves on the Scandinavian peninsula, 1978-1998. - Can. J. Zool. 79: 710-725.

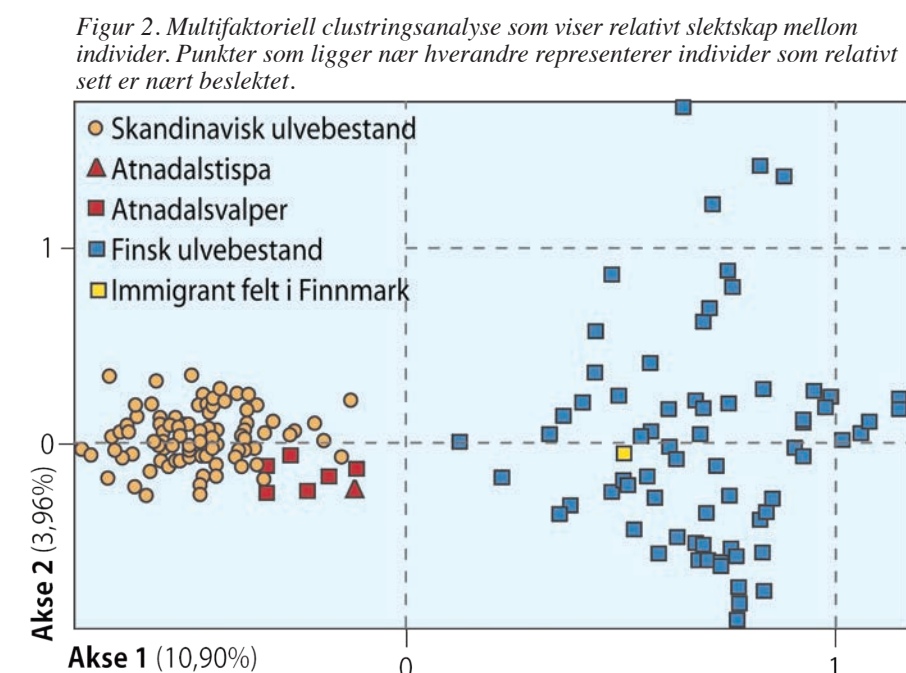
Vilá, C., Sundqvist, A. K., Flagstad, Ø., Seddon, J., Björnerfeldt, S., Kojola, I., Casulli, A., Sand, H., Wabakken, P. & Ellegren, H. 2002. Rescue of a severely bottlenecked wolf (*Canis lupus*) population by a single immigrant. Proc. R. Soc. Lond. B DOI 10.1098/rspb.2002.2184.

Liberg, O., Andrén, Pedersen, H.-C., Sand, H., Sejberg, D., Wabakken, P., Åkesson, M., & Bensch, S. 2005. Severe inbreeding depression in a wild wolf (*Canis lupus*) population. Biol. Lett. 1: 17-20.

Bensch, S., Andrén, H., Hansson, B., Pedersen, H.-C., Sand, H., Sejberg, D., Wabakken, P., Åkesson, M. & Liberg, O. 2006. Selection for Heterozygosity Gives Hope to a Wild Population of Inbred Wolves. PLoS ONE 1 (1): e72. doi:10.1371/journal.pone.0000072.

Figur 1. Sammenhengen mellom innavlsnivå og kullstørrelse (antall valper som overlever fram til sin første vinter). Datamaterialet er hentet fra alle kjente kull mellom 1983 og 2005.

Figur 2. Multifaktoriell clustringsanalyse som viser relativt slektskap mellom individer. Punkter som ligger nær hverandre representerer individer som relativt sett er nært beslektet.

Ulv felt i Rendalen 28. februar 2007. Foto: SNO/Lars Gangås.

Lisensjakt på ulv 2007

Direktoratet for naturforvaltning (DN) vedtok 21. februar 2007 lisensfelling av en ulv i deler av hedmarkkommunene Stor-Elvdal, Rendalen, Tynset og Alvdal. Ulven ble skutt 28. februar ved Elvål i Rendalen – en hann på 38 kilo og trolig et ungdyr (bilde). Ulven hadde oppholdt seg i denne delen av Hedmark i noe tid, men hadde ikke gjort noen dokumentert skade på husdyr. DN åpnet imidlertid for felling i tilfelle den en gang i fremtiden ville komme til å forgripe seg på husdyr.

22. februar åpnet DN for felling av en ulv også i Aust-Agder – i kommunene Åmli, Froland, Birkenes, Evje og Hornes, Bygland og Valle. Ved dette heftets trykkesidspunkt var ulven ennå ikke felt. Fellingsperioden varer til 31. mars. Rovviltmemnda i Midt-Norge vedtok 13. mars lisensfelling på en ulv i Nord-Trøndelag – i kommunene Meråker, Stjørdal, Levanger, Verdalen, Steinkjer og Snåsa. Fellingsperioden varer også her til 31. mars.

FVR anker ulvedommen

Foreningen Våre Rovdyr besluttet å anke dommen i tingretten i fjor høst i forbindelse med lisensjakten på fem ulver i Hedmark i januar 2005. Dommen er dermed ikke rettskraftig. FVR, WWF og Norges Naturvernforbund gikk til søksmål mot staten kort tid etter at ulvene var skutt, men tapte altså saken i tingretten. WWF og NNV ønsket ikke å delta i en videre rettsprosess, mens FVR altså valgte å anke saken alene til lagmannsretten. Betydelige bidrag fra FVRs medlemmer gjorde dette mulig. Saken er berammet til mandag 5. november.

Ulvejaktkurs skal granskes

Sveriges regjeringsadvokat (justitiekansler) skal nå granske om et kurs i ulvejakt er et brudd på ytringsfriheten. Ulvejakt-kurset, som ble holdt på Dals-Ed – rett over grensen for Halden, viste bilder av og demonstrerte hvordan man best kan ta livet av en ulv. Arrangør var Nils Bratt og kursleder Berndt Lindqvist, tidligere jurist på Jägarnas Riksförbund med erfaring fra ulvejakt i Russland. De ansvarlige er politianmeldt og regjeringsadvokaten skal altså nå se nærmere på saken.

Forvaltningsmerking

Direktoratet for naturforvaltning (DN) ga 14. mars 2007 instruks til Statens naturoppsyn og SKANDULV om å omdisponere utstyr og personell til radiomerking av de to ulvene øst for Storsjøen i Hedmark (Osdalsparet). Pr. 15. mars var merkingsforsøket ikke vellykket. Tiltaket er basert på forvaltningshensyn og ikke forskning. Terje Bø i DN opplyser til FVR at det er et relativt akutt behov for å avklare revirgrensene med tanke på tilhørighet innenfor eller utenfor forvaltningssonen for ulv og behovet for avgrensning mot Julussa-reviret i sør.

– DN vil med dette få et større handlingsrom i forbindelse med senere tiltak. Stortinget har som kjent bestemt at revirmerkerende par med revir utenfor ulvesonen (eller mer enn 50 % utenfor) raskt skal kunne avlives. Området ulvene befinner seg i har så godt som ingen beitede husdyr, men skulle reviret defineres som utenfor forvaltningssonen, vil ikke dette ha noen betydning i forhold til Stortingets klare føringer, sier Bø.

– FVR er svært betenkt overfor forvaltningsmerking av dyr, og kan ikke se at det er i tråd med lov- og regelverk, eller med etiske aspekter i forhold til graden av kontroll over vår ville fauna, sier styreleder Birger Westergren. – Det er for øvrig et tankekors at kontrollen over norske ulver er betydelig sterkere enn kontrollen over beitesau i våre naturområder.

Kilde: SKANDULV.

Ulv i Nord-Sverige I

En radiomerket hannulv ble innfanget i Umeå kommune i Västerbotten i Sverige 3. mars 2007 av Länsstyrelsen, Viltskadecenter og SKANDULV. Det var et ungt individ på 48 kilo som ble født i Rotna-reviret på grensen mellom

Denne ungvulven vandret fra Rotna-reviret sørøst for Elverum til Umeå kommune i Nord-Sverige. Foto: Michael Schneider, rovdyransvarlig hos Länsstyrelsen i Västerbotten.

Hedmark fylke og Sverige våren 2005. SKANDULV opplyser at den ble GPS-merket 9 måneder gammel den 12. februar 2006. Man mistet kontakten med ulven inntil den altså dukket opp i Västerbotten og ble påsatt ny sender. Analyse av de 2.500 lagrede posisjonene i den gamle senderen avslørte detaljene i

reiseruten fra den i luftlinje 800 kilometer lange turen. Se kart ovenfor (én posisjon pr. uke). SKANDULV opplyser også at av de fem ulvevalpene som til nå er GPS-merket i Norge, har to utvandret til Nord-Sverige (Västerbotten, Norrbotten) og én til Nordøst-Finland (finsk-russisk grense).

Årsmøtet 2007

Foreningen Våre Rovdyr arrangerer årsmøte på **Finnskogen Kro og Motell på Svullrya**

Lørdag 12. mai

**Kl. 15.00: Årsmøte
Felles middag
Kl. 19.00 Foredrag**

**John Odden:
Gaupeforskningen i Skandinavia**

Foredragsholderen er feltansvarlig for det skandinaviske gaupeprosjektet Scandlynx

For overnattere står søndagen fritt til disposisjon. Her er Finnskogkulturen på sitt sterkeste med bl. a. Finnskogtunet og Finnskogleden. Og Svullrya ligger på grensen mellom to ulverevirer!

Samlet pris for middag og overnatting i hytter: kr 400 pr. pers. (Pris for middag: kr 200 pr. pers.)

Påmelding til FVR: tlf. 22232389 eller e-post: yk@fvr.no innen 1. mai.

Middag og overnatting innbetales til: Foreningen Våre Rovdyr Postboks 195, 2151 Årnes Konto 2800.11.12149

Ulv i Nord-Sverige II

Länsstyrelsen i Norrbotten og Viltskadecenteret radiomerket en hannulv den 2. mars 2007. Ulven oppholdt seg i østre Norrbotten og opprinnelse er ukjent inntil det foreligger en DNA-analyse.

– Det er en forvaltningsmerking som skal lette sporing og forebyggende tiltak i forhold til reineierne. Når reineierne kontinuerlig får informasjon om hvor ulven befinner seg, får de bedre muligheter til skadeforebyggende tiltak, sier Karina Lövgren ved Länsstyrelsen.

– Vi vet at vi har hatt tre ulike individer i fylket (länet) siden november – den såkalte Pessinkivargen, Tuorponvargen og en tredje ulv i østre Norrbotten. Om dette er den samme som Pessinkivargen eller den ulven som har hatt tilhold i østfylket vet vi foreløpig ikke noe om, sier Jan Olov Westberg, sjef for miljøavdelingen hos Länsstyrelsen.

Storeulv

Lederhannen i Gräsmark-reviret er Skandinavias største ulv. I alle fall av ulvene som forskerne har hatt direktekontakt med. Under reimerking i mars i år, veide den hele 57 kilo.

Ulve-import

I og med det betydelige innavlsproblemet i den skandinaviske ulvebestanden, vil Olof Liberg, ulveforsker ved Grimsö forskningsstasjon i Sverige, gjøre en byttehandel. Den går ut på at myndighetene tillater årlig jakt på 15 ulver og at man importerer et individ til den skandinaviske stammen hvert femte år. Det innebærer nedskyting av 75 ulver for hver importert ulv. Liberg, som for øvrig også er koordinator for det skandinaviske ulverprosjektet SKANDULV, sier til Svenska Dagbladet at for å redde bestanden på lang sikt, må nye individer komme inn i landet. Om de ikke kommer av seg selv, bør politikerne overveie import.

Ulv og EU

EU forbereder nå retningslinjer som kan innebære et løft for den svenske ulvebestanden. Både den nåværende bestanden i Sverige og Riksdagens mål på 200 individer er altfor lite i forhold til de målsettinger EU har for bevaringsstatus. Det gjenstår å se om retningslinjene blir direktiv eller bare anbefalinger.

Ny treleopardart

En ny art treleopard er nå identifisert på Borneo og Sumatra. Genanalyser viser at den slektskapsmessig står like fjernt fra treleoparden på det asiatiske fastland som løve fra tiger. Disse dyrene har vært kjent i over 100 år uten at noen har tenkt tanken om at det skulle være en annen art enn treleopardene på fastlandet. Omkring 40 genetiske ulikheter tilsier at de to artene skilte lag for ca. 1,4 millioner år siden. Antall treleoparder på de to øyene antas å ligge på 8.000–18.000 individer som livnærer seg på aper, små hjortedyr, fugler og reptiler.

Mer uttak av jerv

Miljøvernminister Helen Bjørnøy er bekymret for den økende «jerveplagen» i og med at bestandsmålet er overskredet. Hun gikk derfor i februar i år inn for ekstraordinært uttak av jerv i tillegg til den ordinære lisensjakten. Direktoratet for naturforvaltning fattet følgende vedtak om uttak av 18 jerv ved hjelp av de metoder Statens naturoppsyn til en hver tid finner hensiktsmessig. Det innebærer som kjent helikopt-erjakt eller å drepe små unger i hi.

En reise gjennom rovviltområder i Kwa Zulu-Natal

Sør-Afrikas fauna og faunaforvaltning imponerende – og svært forskjellig fra norske forhold

Av Viggo Ree

Mange reiser til nasjonalparkene og reservatene i Sør-Afrika for å oppleve «The big five» - løve, leopard, elefant, bøffel og neshorn. I løpet av 6 timer i AmaZulu Game Reserve 19.–20.11.2004 fikk vi sett alle utenom leopard. Til gjengjeld ble gepard og flere andre store pattedyr observert. Kafferbøflene, den jaktende løvinnen og afrikaelefanten ble fotografert på kvelden den første dagen, mens gepardhannen og stumpneshornene viste seg tidlig dagen etter. Fotos: Viggo Ree.

For drøye to år siden inviterte sør-afrikanske turistselskaper en gruppe på åtte nordiske journalister på en ni dagers studietur til Kwa Zulu-Natal – den østligste provinsen i landet. To av deltakerne hadde naturfaglig bakgrunn, og ble under deler av oppholdet tatt med til nasjonalparker, reservater og andre viltrike områder. Fra Sveriges Ornitologiska Förening stilte Per-Göran Bentz, mens artikkelforfatteren representerte Foreningen Våre Rovdyr og Norsk Ornitologisk Forening. De øvrige deltakerne kom fra disse to skandinaviske landene samt Finland, og dekket interesser som golf, økonomi, spa, sportsfiske og turistnæring. Den andre norske deltakeren var Bjørn Moholdt - redaktøren i reiselivsmagasinet *Reiser & Ferie*.

Sør-Afrika er nesten fire ganger så stort som Norge, og har en befolkning på rundt 45 millioner innbyggere. Kwa Zulu-Natal er på 92.000 kvadratkilometer – altså litt større enn Finnmark og Nordland til sammen. Her bor det ca. 9,3 millioner mennesker. For oss nordmenn er spesielt Krüger kjent. Denne nasjonalparken på størrelse med Sør-Trøndelag fylke ligger lenger nord i landet – i to provinser langs grensen til Mosambik. Sør-Afrika har ivaretatt en rekke naturområder – også i Kwa Zulu-Natal. Her kan man oppleve overveldende viltrikdommer og biologisk mangfold i nasjonalparker og reservater. Noen av reservatene er private, og er delvis eller helt inngjerdet. Problemer med krypskyting er en av årsakene til denne forvaltningsstrategien. Enkelte av de

privateide viltområdene er helt eller delvis basert på salg av jakt.

Mangfoldig fugleliv

Allerede første dag – den 15.11.2004 – fikk vi oppleve noe av provinsens fascinerende fugleliv. Etter et besøk i Fitzsimons Snake Park i Durban gikk turen til golfanlegget Fairways Lodge, der nilender med nyklekte unger og hjelmperlehøner smatt over gressdekket. Her ble deltakerne tatt i mot med storslagen servering, og vi fikk anledning til å bli nærmere kjent med representanter fra et av arrangørselskapene – International Travel & Tours (ITT) i Durban. Det ble grunnlagt og ledes av Rung Button. Hun het tidligere Ragnhild Unger, kommer fra Våler i Østfold og gikk

et par klasser under meg på naturfaglinjen på Moss Gymnas på 1960-tallet!

Den 16.11. ble Per-Göran og jeg tatt med til interessante fuglelokaliteter og reservater i og nær Durban. Vår guide Terry Walls fra Avian Eco Tours viste oss utløpet av Umgienelven og Northern Treatment Works (et område med bl.a. kloakkrenseanlegg) tidlig på morgenen. Her var det bra med vannfugl, bl.a. ulike ande- og vaderarter. Rovfugler som flodørn, toppørn og svartglente ble også sett. Sistnevnte er en spesielt tallrik art i hele provinsen – representert ved underarten *aegyptius* (Yellow-billed Kite). Sør-Afrika har et meget godt utbygget system når det gjelder naturguider og andre typer guider (f.eks. kulturguider). Disse er spesialutdannet, får

Det kupert landskapet og bosetning i Zululand - med de særegne runde hyttene. Foto 18.11.2004: Viggo Ree.

sertifikat på ulike nivåer (site, provincial, national guides) og er svært profesjonelle både faglig og i andre sammenhenger. På formiddagen ankom vi Shongweni Resources Reserve vest for Durban. Her var det flokker med elegante impalaer, og vortevin beitet rundt bilen under servering av velsmakende lunsj i felten. Russe-

våk (underarten *vulpinus*) og dvergørn ble observert, dessuten flere slagfalker i Shongwenidalens bergskrenter. Senere på dagen besøkte vi Bluff Nature Reserve og botanisk hage i Durban, der ulike våtmarksfugler hekker.

Skogreservater i Eshowe-traktene

Eshowe-området nordøst for Durban var målet for de tre etterfølgende dagene. Først gikk turen til Dlinza Forest Nature Reserve i utkanten av Eshowe. Dette er et lite verneområde med snaut 50 hekk-

ende skogtilknyttede fuglearter samt en del andre dyr. I reservatet finnes en «aerial boardwalk», en 178 meter lang konstruksjon der man kan bevege seg mellom trærne i forskjellige høyder - helt til toppen av løvverket 21 meter over bakken. Vår guide her var Zinhle Dladla. Hun hadde en fabelaktig registreringsevne, og plukket ut den ene arten etter den andre i det overveldende lydbildet. I tillegg viste hun oss bl.a. flekktrost, zulutrosteskvett, tverrhaledrongo, bantutoko og antilopearten blåduiker. Det var fascinerende å gå i en skog der man rett som det var hørte råtne grein- og tredeler

falle mot marken. Senere på dagen møtte vi fugleguidene Henry Bird og Sibusiso Magagula, som tok oss med til Entumeni Nature Reserve. Her fikk vi oppleve auroratrost og bantubatis i skogen, mens sjakalvåk, nonnehauk og dominikanerenke var blant artene vi observert i det omkringliggende slettelandskapet.

Grytidlig den 18.11. reiste vi sammen med Henry Bird til en eldre fugleguide ved navn Hamish McLaggan. De to tok oss deretter med til Ongoye Forest Reserve i den sørlige delen av Zululand. Bilturen

Med sin stilfulle hodepryd og spenstige kropp er toppørnen et spennende rovfuglbekjentskap for en nordbo. Den er også ganske tallrik i Kwa Zulu-Natal. Foto: Per-Göran Bentz.

Vortevin i Shongweni Resources Reserve ved Durban 16.11.2004. Foto: Viggo Ree.

Per-Göran Bentz omkranset av de to erfarne guidene Hamish McLaggan (venstre) og Henry Bird under sjekking av fugl i skogområde på vei til Ongoye-reservatet i Zululand 18.11.2004. Foto: Viggo Ree.

Den dyktige fugleguiden Sibusiso Magagula ved inngangen til Entumeni Nature Reserve i Eshowe 17.11.2004. På skiltet vises symbolfuglen for Zululand - underarten woodwardi av olivenskjeggfugl (Green Barbet). Foto: Viggo Ree.

Fugleguiden Terry Walls fra Avian Eco Tours i Durban serverer lunsj i Shongweni Resources Reserve 16.11.2004. Foto: Viggo Ree.

Guiden Zinhle Dladla og Viggo Ree på toppen av Dlinza Forest Aerial Boardwalk - 21 meter over bakken. Foto 17.11.2004: Per-Göran Bentz.

Under fra venstre: Maskeplystreaden er vanlig i Kwa Zulu-Natal. Her en flokk i Northern Treatment Works i Durban 16.11.2004. Foto: Viggo Ree.

Det kupert slettelandskapet i Zululand inneholder spredte forekomster av skog med stor fugletetthet. Foto 18.11.2004: Viggo Ree.

dit gikk gjennom et kupert landskap med zuluenes karakteristiske runde hytter, små skogforekomster og frodige gressmarker. I sistnevnte områder så vi bl.a. springvaktel, enkelte rødmaskehornravner og diverse svartglenter og russevåker. Ongoye-skogen har en spesialitet, nemlig underarten *woodwardi* av olivenskjeggfugl. Dette er Sør-Afrikas sjeldneste fugl, og symbolarten for Birdlife Zululand og Zululand Birding Route. Våre dyktige og sympatiske guider var fornøyde i det øyeblikket de kunne vise oss de første individene av og reirhull til Green Barbet eller Woodward's Barbet som den heter på engelsk. Senere på dagen besøkte vi Mtumzini Reserve og Umlalazi Nature Reserve i nærheten. Begge verneområder hadde stor tetthet av ulike fuglearter, og i førstnevnte kunne vi

Øverst til venstre: På kvelden den 19.11.2004 ble det anledning til å observere et flekkhubropar på nært hold i AmaZulu-reservatet. Her en av fuglene under jakt. Foto: Per-Göran Bentz.

Til venstre: Stripegauer i AmaZulu-reservatet i fint morgenlys den 20.11.2004. Foto: Viggo Ree.

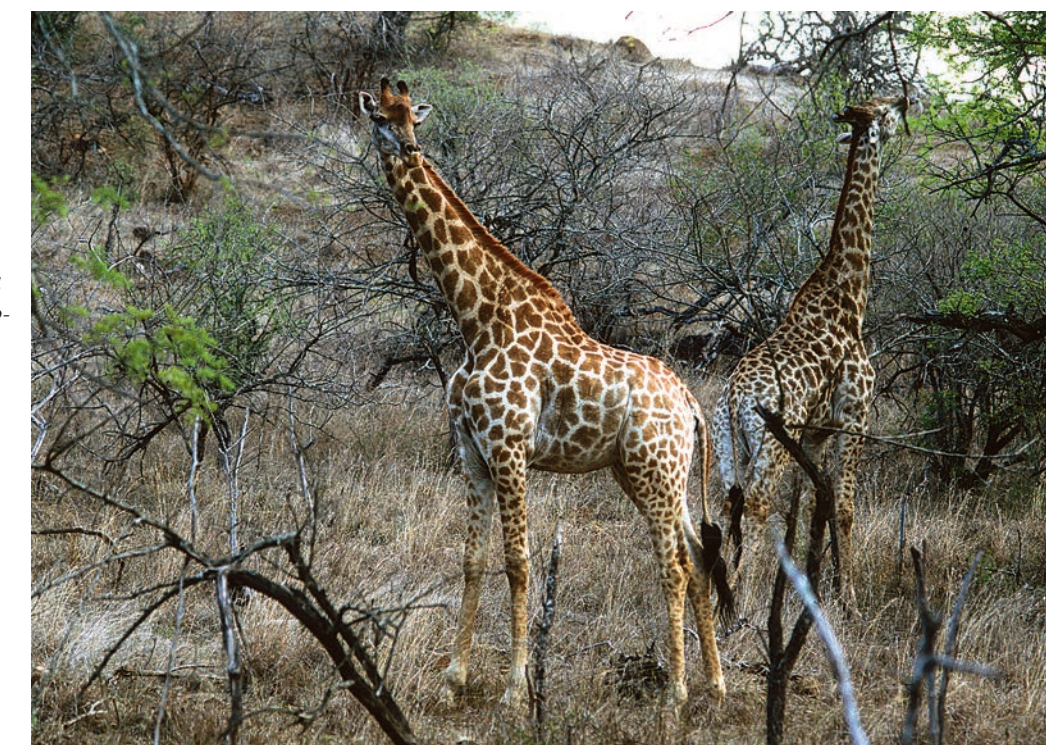
Til høyre: Beitende sjiraffer i AmaZulu Game Reserve 19.11.2004. Foto: Viggo Ree.

bl.a. studere både hvitbrynskjeggfugl og mønjetrosteskvett i og ved reirhull. Under forflytning mellom reservatene var det jevnlig toppørner, svartglenter og russevåker å se – og vervetaper krysset rett som det var veien. På kvelden ble Per-Göran og jeg bedt hjem til Henry Bird og hans kone – til en eksotisk middag i deres hjem i Eshowe.

Under et grytidlig besøk i Dlinza-skogen den 19.11. lokket Hamish McLaggan ved hjelp av en liten CD-spiller bl.a. fram en

En flokk smekre og elegante impalaer i Shongweni Resources Reserve den 16.11.2004. Foto: Viggo Ree.

vakker narinatrogon hann. I tillegg fikk vi bl.a. sett og hørt purpurkroneturako og svartbukglansstær godt. Nesten hvor enn man er i denne delen av Afrika hører man jevnlig den karakteristiske trestavelleslyden fra rødbrystgjøken (Red-chested

Zulukrigere i tradisjonell dans på Shakaland 20.11.2004. Dette er et levende museum der zulukultur og tradisjoner er ivaretatt som tilbud til de mange besøkende til hotellkomplekset i Kwa Zulu-Natal. Foto: Viggo Ree.

Cuckoo). «Piet-my-vrou» heter arten også i landet, eller som Hamish McLaggan uttrykte det: «hit-my-breast». Når man ser naturfilmer eller TV-reportasjer fra Afrika hører man ofte denne lyden i bakgrunnen.

Litt senere på morgenen kjørte Henry Bird oss østover til Richards Bay – en interessant våtmark med mye fugl i et gigantisk industriområde. Her tar man hånd om de hurtigvoksende eukalyptustrærne som også finnes i store plantefelt langs veiene. Trevirket går bl.a. til produksjon av avisepapir i Østen.

Opplevelser med Afrikas store pattedyr

På formiddagen den 19.11. ble kursen satt mot nord, og etter 210 kilometers kjøring ankom vi AmaKhosi Lodge sør for Pongola - rett sør for Swaziland. Rovfugl som kappgribb, russevåk og bantuørn ble iaktatt under veis. AmaKhosi Lodge har en meget høy standard, og ligger i det privateide AmaZulu Game Reserve – et område på 120 kvadratkilometer. Elven Mkuze renner gjennom området. Her finnes en rekke store pattedyr og over 400 fuglearter. De fleste turdeltakerne og lederne ble gjenforent her, og vi ble tatt med på en 4-timers biltur på kvelden - hvorav halve tiden etter at det hadde blitt mørkt. Tidlig neste morgen ble det også tid til en 2-timers omvisning i reservatet.

I løpet av de 6 timene i felten i AmaZulu Game Reserve ble det anledning til å observere og fotografere de fleste av Afrikas store pattedyr. Av «The big five»

– løve, leopard, elefant, bøffel og neshorn – ble alle iaktatt med unntak av leopard. Til gjengjeld fikk vi sett gepard – og en rekke andre større arter som sjiraff, savannesebra, storkudu, impala, stripegru og nyala. Av rovfugl kunne vi studere bl.a. hvitryggribb og klatrehauk. I nattemørket ble også flekkhubro sett meget godt. Ellers skremte jeepen fram både vaktel og springvaktel.

Senere på dagen den 20.11. ble kursen satt mot sørøst - til The Greater St. Lucia Wetland Park ved kysten. Dette fantastiske våtmarksområdet kom med på verdensarvlisten (World Heritage Site) i 1999. Her ble vi med en på en guidet båtturn i innsjøen, og kunne glede oss over flodhester, nilkrokodiller, flodørner og en rekke hegre- og vaderarter – både afrikanske og kjenninger fra hjemlige trakter. Bl.a. var det flokker med avosetter, tundrasnipen, gluttsnipen og damsnipen. Under hele turen ble gjestene ombord orientert om dyrelivet vi registrerte i vannet og langs breddene. Fra kaiområdet ved kysten arrangeres det hvalsafarier i Indiahavet, der bl.a. spermhval, knølhval, nordkaper (sørkaper) og ulike delfinarter kan oppleves – i tillegg til mange sjøfugler. Under vårt opphold i Kwa Zulu-Natal så noen av deltakerne både knølhval og tumler.

Himmelfolket før og nå

På kvelden den 20.11. tok gruppen inn på Shakaland - et hotell nordøst for Eshowe med et levende museum over zulufolkets historie og rike tradisjoner. Her er fortid-

ens zuluhøvdinge, krigere, zuludans og heksedoktorer gjenskapt og videreført i en landsby med fascinerende kulisser og detaljer. Zulukongen Shakas ånd lever fortsatt blant det stolte «himmelfolket» – som med en hær på 14.000 krigere nedkjempet de rødjakkete britiske soldatene en januardag i 1879. Det må ha vært litt av et syn med så mange velutrustete zulukrigere på marsj gjennom det kuperte gresslandskapet! På morgenen den 21.11. gikk turen til Nce-maneni Primary School – like i nærheten av Shakaland. Det ble en spesiell opplevelse. Elevene her har for en stor del mistet sine foreldre på grunn av aidsviruset, og mange av barna var også smittet selv. Det var positivt at ITT ville la den nordiske journalistgruppen også få et innblikk i denne siden av Kwa Zulu-Natal. Provinsen har mye flott å vise fram av natur og kultur, men sliter også med fattigdomsproblemer, aids og arbeidsledighet. Blikkene fra mange av barna gjorde på mange måter sterkere inntrykk enn synet av jaktende løver og flodørner. Elevene hadde fri denne dagen, men stilte spente i sine skoleuniformer for å ta i mot gjestene fra nord.

Mektige Drakensberg

Etter skolebesøket ved Eshowe bar det innover i landet - i vestlig retning. Målet var Northern Drakensberg på grensen mot Lesotho. Nasjonalparken uKhahlamba-Drakensberg ble tatt inn på verdensarvlisten i 2000. Her finner man et helt annet landskap enn i Zululand. Også områdene under veis var svært forskjellige fra det vi hadde sett tidligere under oppholdet i Kwa Zulu-Natal. Amurfalk, hvitryggribb og svartvingeglente ble registrert under bilturen. Spesielt imponerende var det å se dragevevernes dansende flukt over gressmarkene – en art med stjertfjær tre ganger lengre enn kroppen. Som fagguide i St. Lucia og Drakensberg fulgte Anton Roberts fra African Wanderer. Overnattingen innunder de eventyrlige fjellformasjonene fant sted på hotellet The Cavern. Her ble det anledning til å studere en del av det lokale fuglelivet på morgenen den 22.11., bl.a. kafferisfugl, strimmelparadismonark, marktrost og ruststjert. Flokker med svartfotbavianer klatret i bergene rundt hotellet, og tre dorcasantiloper og en rød-duiker ble sett. Vi hadde håpet å få et glimt av eland – Afrikas største antilope, men det lyktes ikke.

En gruppe flodhester i The Greater St. Lucia Wetland Park den 20.11.2004. Foto: Viggo Ree.

På vei tilbake til Durban seilte en kampørn over veien og flere svartvingeglente ble notert. Ved fossefallene i Howick svedde alpe-seilere og negerseilere sammen med slagfalker, og en vakker skriftantilope viste seg i vegetasjonen i nærheten. Navnet negerseiler må kanskje endres i disse anti-Egner- og anti-hottentott-tider!

Sør-Afrika og Norge – to forskjellige verdener også når det gjelder rovviltforvaltningen

Kwa Zulu-Natal har – som resten av Sør-Afrika – en fantastisk natur og et imponerende dyreliv. Man trenger ikke en gang søke inn i verneområdene for å oppleve spennende fauna. Bare langs veiene ser man jevnlig rovfugler og andre særegne arter. Hvis man kjører bil fra Oslo til Trondheim ser man stort sett ikke annet enn noen kråker og skjærer! Sørafrikanerne har sørget for å ta vare på sine naturverdier, og har utviklet et profesjonelt system for at også tilreisende kan få ta del i denne rikdommen. Interessant var det å merke stoltheten for landet sitt uansett hudfarge. For en nordmann var det spesielt oppmunrende å registrere hvor sentralt de store pattedyrene står i tilknytning til opplevelser og vern av biologisk mangfold. Kontrasten til Norge er slående. Bare tanken på den usle og destruktive behandlingen av våre rovviltarter gjør at man gremmes.

Norge var en viktig pådriver for å få avvirket apartheidsystemet i Sør-Afrika.

Men vi har utviklet et lignende atskill-elsessystem i vår viltforvaltning – der mesteparten av Norge skal være uten enkelte naturlig forekommende dyrearter. Næringsinteressene skal få dominere på nesten alle fronter. Truete arter bekjempes på ulike plan selv i nasjonalparkene. I Sør-Afrika tjener offentlig ansatte guider sine penger på å vise fram rovviltarter til turister. Her hjemme tjener offentlig ansatte i naturoppsynet sine penger på bl.a. å grave ut jervhi og avlive ungene og mødrene. Millioner av lønnskroner brukes til å utarme dyrelivet og ødelegge norsk natur! Mens man kan studere de store rovdirene i et sørafrikansk verneområde i løpet av noen timer kan man leve et helt liv i Norge uten å ha sett et eneste individ av de store rovviltartene. Så fåtallige og sjeldne er de hos oss. I Sør-Afrika ansetter man folk for å fjerne introduserte arter i nasjonalparkene. Våre nasjonalparker er fulle av sauer. Samtidig fungerer disse «verneområdene» som eksklusive jakt-paradis for bl.a. grunneiere og naturforvaltere. I Sør-Afrika får dyrene være i fred i nasjonalparkene. Det registrerer man på atferden til dyrene. De løper ikke av sted

Rung Button (venstre) fra International Travel & Tours i Durban er norsk og kommer fra Våler i Østfold. Her i samtale på Fairways Lodge 15.11.2004 med en av turens arrangører - Raffique Saley fra Into Africa. Foto: Viggo Ree.

En staselig flodørn kunne betraktes på nært hold i The Greater St. Lucia Wetland Park den 20.11.2004. Foto: Per-Göran Bentz.

slik de fleste dyr gjør i Norge. Har du for øvrig noen gang hørt om at turister kan få oppleve jervsafari i norske nasjonalparker? Aldri! Bare tanken på noe slikt virker helt fjern. Vi jakter ulv og jerv fra helikopter for å redusere bestandene av disse henholdsvis kritisk og sterkt truete artene. Røddlistestatus betyr ingenting. Forvaltningen av våre truete rovdyr foregår med intrikate og næringsdominerte nemnds-systemer – og med så ynkelig små bestandsmål at det er åpenbart at om artene så vidt skulle overleve i norsk natur så er det takket være nabolandenes ansvar og innsats for å ta vare på dyrelivet. For mange mennesker i Norge er det derfor en liten oppmuntring å vite at man har muligheten til å reise til andre land som Sør-Afrika for å oppleve intakte økosystemer og et opprinnelig dyreliv.

Takksigelser

En spesiell takk til arrangørene av studieturen til Kwa Zulu-Natal - Raffique Saley og Rodney Walker i Into Africa – som også reiste sammen med oss. Tage Erikson fra samme selskap var behjelpelig med forberedelser til turen. De ansvarlige i ITT i Durban - i første rekke Rung Button og Jayne Darks - takkes for all service og gjestfrihet. Rung tilbrakte også flere dager med gruppen fra nord. En stor takk også til våre dyktige naturguider (omtalt i artikkelen) og øvrige sponsorer: Swiss, Tourism KwaZulu Natal (TKZN), 3 Cities, Brookdale Health Spa, Dive Nautique - Umhlanga, Southern Sun Hotels, uShaka Marine World, Fairways Lodge, San Lameer Country Club, Wild Coast Sun Country Club, Selbourne Country Club, Zimbali Golf Estate, Pakamisa Game Reserve, AmaKhosi Lodge, Shakaland, The Cavern, Daily News og St. Lucia Boatride. Per-Göran Bentz sørget sjenerøst for at artikkelforfatteren ble invitert med som naturfaglig deltaker fra Norge. Og til slutt: hatten av for Foreningen Våre Rovdyr og Norsk Ornitologisk Forening som spleiset på reiseutgiftene.

En artikkel om reisen i Kwa Zulu-Natal sto i *Ringerikes Blad* den 16.12.2004: <http://www.ringblad.no/liv/article1376002.ece>.

Er gaupejegerne for raske på avtrekkeren?

Illustrasjonsfoto: Lars Gangås i SNO etter et vellykket ettersøk på gaupe.
Foto: Hjalmar Eide.

Jakt på storvilt setter krav til jegerne på mange felt. De må gjøre valg både før og under jakta som sikrer en human og sikker avliving, samtidig som muligheten for å felle byttet ivaretas. I en jaktsituasjon kan det være svært korte tidsmarginer om å gjøre, og noen ganger får ikke jakta det utfallet en ønsker eller forventer.

Gaupa som jaktobjekt

Gaupa er i Norge definert som et storvilt. For jakt på storvilt settes det blant annet krav til våpentype, skyteprøve ved bruk av rifle og en aldersgrense på 18 år for utøvelse av jakta. Innbakt i dette regelverket ligger også erkjennelsen av at det må stilles større krav til jegerens ferdigheter og vurderingsevne ved storviltjakt enn ved småviltjakt. Det settes i utgangspunktet de samme formelle krav til jegeren ved utøvelsen av gaupejakt som ved utøvelsen av jakt på annet storvilt som f.eks. elg.

Det er imidlertid noen viktige forskjeller mellom gaupejakt og annen storviltjakt. Gaupa er et lite dyr som gir små treffområder, jaktformene er annerledes, jakttiden er på en annen tid på året og jegere flest er kanskje litt «ute av trening». F.eks. kan våpen og ammunisjon oppføre seg annerledes i kulde og føre til endret treffpunkt. En kan derfor ikke sette rifla inn i våpenskapet ved slutten av elgjakta, for deretter å hente den fram igjen og begi seg ut i skogen på gaupejakt uten forberedelser. For mange vil det være nødvendig med testskyting og for eksempel ny innskyting av rifla og ammunisjonen, selv om

skyteprøven ble bestått med identisk utstyr året før! Sett under ett medfører jakt på gaupe større krav til jegerne enn de fleste andre former for jakt.

Skadeskyting skjer, men kan ofte unngås

Av og til skjer det skadeskytinger. Dette kan skyldes tilfeldigheter, feilvurderinger fra jegeren sin side eller at jegeren gjenom en (ved jakt alltid tilstedeværende) kalkulert risiko ikke lykkes i sine forsøtt om å felle dyret. Andre ganger igjen er det dårlige eller manglende vurderinger som ligger bak. Noen av de siste årsakene kan være kritikkverdige, og også straffbare i henhold til villlovens §19 med krav om human jaktutøvelse. Resultatet kan uansett være et skudd som fører til skade, med påfølgende ettersøk som resultat. Utfallet av ettersøket avhenger av omfanget på skaden og forholdene for ettersøk. Noen ganger er dyret friskt, andre ganger blir det avlivet, og noen ganger går det en uvis skjebne i møte.

Skadeskytinger kan ikke alltid unngås, men det må alltid arbeides for å minimalisere omfanget. Ei gaupe er et jaktbytte de fleste jegere sjelden eller aldri kommer på skuddhold av. Når man først gjør det, må en holde hodet kaldt. Litt for ofte sendes det kanskje i vei et skudd som aldri skulle vært avfyrt?

Våpenbruk ved gaupejakt

Erfaringene fra de ettersøk vi har hatt i 2006 og tidligere år, viser at det er størst risiko for skadeskyting av gaupe når jegerne bruker hagle. Innenfor begrensede rammer er haglegevær effektivt, men gaupe er ett hardskutt vilt med relativt lite treffområde. Dette stiller strenge krav til kort skuddavstand og riktig plassering av skuddet. Bruk av hagle på avstander

over 15 meter frarådes, og skytevinkelen bør være tilnærmet 90 grader, dvs. rett på siden av dyret. En må også tenke seg om to ganger i forhold til hva slags ammunisjon man velger. En bør velge patroner med høy egenvekt på haglene og gode testresultater i eget våpen. Pris bør ikke være utslagsgivende.

Bruk av rifle vil ofte være det sikreste valg på gaupejakt, forutsatt rett ammunisjon, godt innskutt rifle, forsvarlig skuddhold og en trent jeger. Forhold omkring skuddvinkler, bevegelse på dyret og et fritt skuddfelt er alltid viktig. Jegeren må vite hva han gjør, og er han usikker må skuddet holdes igjen.

Er det kaldt vær med mange minusgrader bør jegerne være oppmerksom på at kruttet i både hagle og riflepatroner forbrenner saktere. Jo kaldere desto saktere forbrenning. Dette påvirker anslagsenergi og kulebane, og kan medføre endret treffpunkt og virkning. Hvilket igjen gir økt fare for skadeskyting.

Hva er omfanget av skadeskyting på gaupejakt?

Omfanget av skadeskytinger ved jakt på gaupe synes relativt stort i enkelte områder. Følgende avsnitt er sakset fra en pressemelding fra fylkesmannen i Oslo og Akershus etter avslutning av jakta 2006 og illustrerer dette på en god måte:

Det har under årets jakt vært mange tilfeller av skadeskyting. Ved 1 tilfelle førte skadeskytingen til at dyret ble felt etter et kort ettersøk. I 1 tilfelle viste ettersøk at jeger ikke hadde truffet dyret. I de 2 siste tilfellene ble dyrene påskutt og truffet. Dyrene ble etter gjennomført ettersøk vurdert til så lite skadet at de ville overleve og klare seg bra med de skadene de var blitt påført.

Fylkesmannen ser svært alvorlig på den negative utviklingen vi har hatt under årets gaupejakt. At halvparten av skudd løst mot gaupe på jakt medfører ettersøk er på ingen måte akseptabelt.

Vi kjenner også til flere tilfeller av skadeskyting fra andre fylker vinteren 2006. Fra forskerhold har vi fått opplysninger om at relativt mange gaupeskratter som blir undersøkt har innkapslet hagl etter påskyting. En av gaupene som ble felt under kvotejakta i Akershus/Østfold i 2006, hadde innkapslet blyhagl i bakparten fra en tidligere påskyting. Dette var et relativt ungt dyr, så denne påskytingen må ha skjedd i eller utenfor lovlig kvotejakt i løpet av det siste året.

Et forhold som derfor bør følges opp fremover i denne sammenheng, er systematisk undersøkelse av innsendte gaupeskratter for å se etter tidligere påskytinger. En kan på den måten få kartlagt omfanget av skadeskyting med hagle, og eventuell fortsatt bruk av blyhagl.

Alt i alt underbygger erfaringsmateriale, som denne artikkelen bygger på, mistanken om at andelen skadeskytinger ved bruk av haglegevær er relativt stor, men at noen jegere også er for slippendte med rifleskudd og ikke gjør de rette vurderingene før skuddet går.

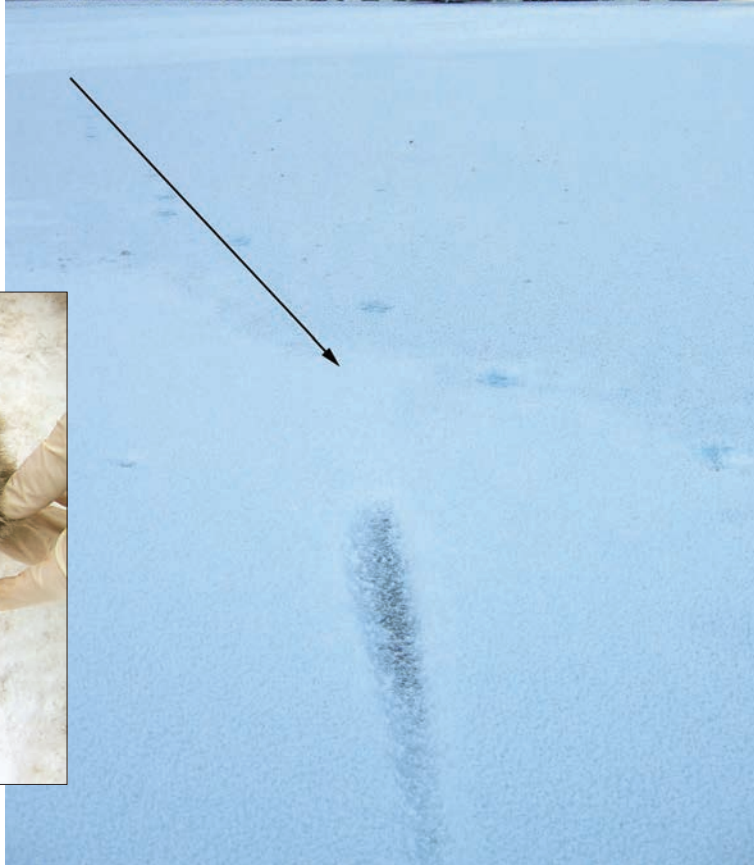
Noen eksempler på skadeskytinger

I det følgende vil vi visualisere problemstillingen med utgangspunkt i noen bilder og eksempler fra jaktsituasjoner etter gaupe. Dette er jaktsituasjoner som har ført til skadeskyting av gaupe, med påfølgende ettersøk. Ettersøk med varierende utfall. Situasjonene er kartlagt med bakgrunn i de skuddplassundersøkelser som gjennomføres av SNO.

Av

Jan Huseklepp Wilberg, Statens naturoppsyn (SNO)
Asle Stokkereit, Fylkesmannen i Oslo og Akershus
Sten Andersson, miljøkoordinator Østfold politidistrikt
Bjørn Brekke, miljøkoordinator Follo politidistrikt

Rikosjettspor etter riflekule på isflate, med påfølgende treff og skade i en bakfot på ei gaupe. Mørke flekker i bildet er pelsdotter i snøen etter skuddet. Pila viser retning på sprangspora til gaupe fram til påskyting. **Innfelt bilde** viser bakfoten med skuddskaden. I denne jaktsituasjonen kom gaupe i sprang over isen nesten rett i mot jeger, som skjøt med rifle på 60 til 70 meters hold. Konklusjonen her er vel at dette skuddet ikke skulle vært avfyrt. Ei gaupe er et lite mål og har relativt høy fart under sprang, samtidig som skuddvinkelen var dårlig. Resultatet var at jegeren bommet, men pga underlaget ble det en rikosjett som skadet gaupe. Gaupe ble i denne situasjonen avlivet relativt kort tid etter første påskyting.
Foto: SNO v/ Jan H. Wilberg.

Spor fra deler av haglsverm i snø – på bildet markert med røde streker. Gaupehodet er montert inn i bildet og illustrerer posisjonen gaupe stod i ved påskyting. Bildet er tatt i skyteretning fra jegerens post mot der gaupe sto. Det ble skutt med Bismuthpatron med BB hagl på ca. 25 meters hold. Som bildet viser er avstanden mellom haglsprene i snøen relativt stor, og når gaupe står med fronten mot jegeren er faktisk bredden på gaupekrotten mindre enn avstanden mellom haglene. Ut fra situasjonen på stedet, må en forvente at gaupe sto midt i haglsvermen. I mange sammenhenger er 25 meter en grei skyteavstand med hagle, men ikke på ei gaupe med fronten mot jeger. Selv med bredsidet bør man med hagle ikke løsne skudd mot gaupe på så langt hold.
Foto: SNO v/ Jan H. Wilberg/Lars Gangås.

Vi har andre eksempler på skadeskyting med bruk av haglegevær, hvor en av grunnreglene ved jakt ikke har vært innfridd - det skal være fri sikt til jaktobjektet! Gaupe har da vært skjult av kratt og kjerr, trær har kommet i veien for haglsvermen osv. Dette er eksempler på relativt grove feilvurderinger fra jegerne sin side.

Oppsummering og sluttord

Svaret på spørsmålet i overskriften er etter vår oppfatning flerdelt. Manglende kunnskap om gaupe som jaktbytte og at man ikke er klar over begrensninger i skyte-

avstand og våpenbruk er åpenbart en del av bildet. Manglende forberedelser er et annet. Begge deler kan i gitte situasjoner føre til straffeforfølgelse etter viltlovens regler.

I enkelte tilfeller er det nok dessverre jegerens holdninger som er for dårlige. Det kan av og til se ut til at en hver skuddsjans blir benyttet, også de som helt klart går over i det uaktsomme, og som vil være straffbare brudd på viltlovens §19, krav om human jaktutøvelse. Ved bruk av hagle på jakt er det jegerens ansvar at dette skjer på en forsvarlig måte. Dersom omfanget av skadeskyting ved bruk av hagle på jakt etter gaupe viser

seg å være høyt også i framtida, bør en konsekvens være å gjøre en revidering av om bruk av hagle fortsatt kan tillates.

De situasjonene som er gjennomgått her har ikke ført til anmeldelser eller straffeforfølgelse fra politiet - kun advarsler. Men det er all grunn til å slå alarm. Skadeskyting ved gaupejakt skjer for ofte og omfanget må reduseres. Gaupejegerne bør merke seg at tilsvarende hendelser i framtiden vil bli vurdert strengere og eventuelt anmeldt.

Artikkelen har stått på trykk i Økokrims tidskrift Miljøkrim 4/2006.

Ulv – bare én helnorsk yngling 2006

Av Yngve Kvebæk

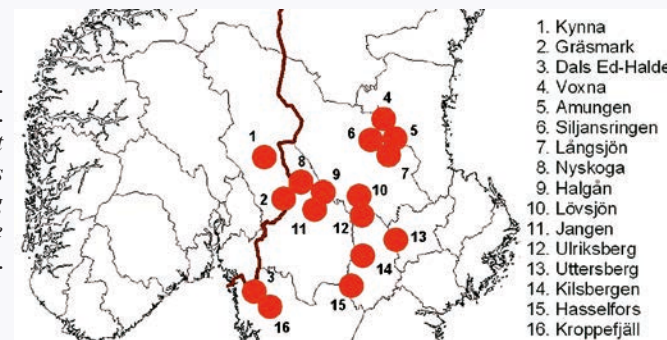
SKANDULV utga nylig en situasjonsrapport for ulven i Skandinavia vinteren 2006-2007 (oktober-februar) fram til 15. februar. Så langt kunne man bekrefte 16 kull født i 2006. Det er et kull mer enn i 2005. Bestandsoversikten er foreløpig og også noe mer usikker enn vanlig i og med manglende sporsnø i mesteparten av utbredelseområdet før jul.

I det presenterte materialet fra SKANDULV finner man kun 18-21 ulver med helnorsk tilhold etter at ulven på Koppangkjølen ble skutt i forbindelse med lisensjakt. Det ble også vedtatt lisensjakt på ulv i Agder og Nord-Trøndelag, men disse er ikke skutt før dette heftet gikk i trykken. Begge de to ulvene registrert i Finnmark har det vært gitt fellingstillatelse på fram til 15. februar uten resultat, men det er vel bare et spørsmål om tid før de faller hvis de fortsatt befinner seg i fylket. Oppsiktsvekkende nok er det kun bekreftet én eneste yngling i helnorske flokker i 2006, altså én mindre enn i 2005. Til tross for Stortingets mål på 3 ynglinger går det altså motsatt vei.

Det var 17-24 ulver med tilhold på begge sider av grensen. De inngår ikke i det norske bestandsmålet.

Tabeller og kart er bearbejdet på grunnlag av: Wabakken, P. & Aronson, Å. 2007. *Ulv i Skandinavia pr. 15. februar 2007. Foreløpige konklusjoner for vinteren 2006/2007. Rapport 1.* <http://skandulv.nina.no/>.

Ulvkull født 2006. Bekreftet pr. 15. februar 2007. Det kan eventuelt finnes (1-2) flere kull og registreringene fortsetter.

Antall ulver med helnorsk tilhold pr. 15. februar, vinteren 2006-2007.

Revir	Fylke	Sosial status	Kull 2006	Antall
Finnmarksvidda	Finnmark	Ikke-stasjonær	Nei	2
Verdal	Nord-Trøndelag	Ikke-stasjonær	Nei	1
Koppangkjølen	Hedmark	Stasjonær?	Nei	1 (skutt)
Osdalen	Hedmark	Revirmark. par	Nei (?)	2
Evenstad	Hedmark	Stasjonær?	Nei	1
Julussa	Hedmark	Familiegruppe	?	4-5
Kynna	Hedmark	Familiegruppe	Ja	6-8
Askim-Rælingen	Østfold/Akershus	Ikke-stasjonær	Nei	1
Birkenes-Åmli	Aust-Agder	Stasjonær?	Nei	1
Helnorske ulver pr. 15. februar 2007 (minus Koppangkjølen)				18-21

Antall ulver med tilhold på begge sider av grensen pr. 15. februar, vinteren 2006-2007.

Revir	Fylke/Län	Sosial status	Kull 2006	Antall
Engerdal	Hedmark/Dalarna	Ikke-stasjonær	Nei	1
Juvberget	Värmland/Hedmark	Revirmark. par	Nei	2
Rotna	Hedmark/Värmland	Revirmark. par	Nei (?)	2
Gräsmark	Värmland/Hedmark	Familiegruppe	Ja	5-6
Djurskog-Rømskog	Østfold/Värmland	Revirmark. par?	Nei	2-3
Dals Ed-Halden	V. Götaland/Østfold	Familiegruppe	Ja	5-10
Grenseulver pr. 15. februar				17-24

Mårhund i Troms

En mårhund ble i begynnelsen av februar 2007 påkjørt og drept i Skibotn i Troms. Det er fjerde gang arten med sikkerhet er påvist i Norge. I 1983 ble et dyr funnet dødt øst for Kirkenes (trolig etter å ha falt utfor et stup). Et annet eksemplar av arten ble avlivet i Pasvik i 1988. Deretter ble et individ skutt i Pasvik i 1997.

Mårhunden er en asiatisk hundedyrart som er naturlig hjemmehørende i Kina, Korea, Mongolia, Japan og i østlige deler av Sibir. Fra 1928 til ut på 1950-tallet ble arten hentet til den europeiske delen av Sovjetunionen hvor den både ble satt ut som pelsvilt og tatt i bruk i

pelsdyroppdrett. De spredte seg raskt nordover og vestover og nådde Finland i 1935 og Sverige i 1945-46. I dag har arten kolonisert om lag 1,4 millioner kvadratkilometer i Europa.

I enkelte områder (for eksempel Finland og de baltiske landene) er mårhunden det vanligste rovdiret. Mårhund er ikke ønsket i norsk natur. En av årsakene er faren for spredning av parasitter og sykdom. En annen grunn er at arten vil kunne gjøre stor skade på fuglebestander som hekker på bakken. *Kilde: Viggo Ree og Direktoratet for naturforvaltning.*

Scandlynx

Det skandinaviske gaupeprosjektet Scandlynx er et nettverk bestående av Norsk institutt for naturforskning, Grimsö forskningsstasjon og Sveriges lantbruksuniversitet. Scandlynx samler inn og formidler kunnskap om gaupe for å bereide grunnen for akseptable forvaltningsmodeller. Hovedvekten ligger således på å skaffe data på arealbruk, sosial organisering, spredning, reproduksjon, overlevelse og predasjonsatferd hos gaupe gjennom oppfølging av radiomerkede dyr. Scandlynxs nettsider bringer omfattende informasjon om arten og oppdaterte nyheter om prosjektet, inkludert en kartjeneste der man faktisk kan følge en rekke merkede gaupers vandringar – vel og merke med to ukers forsinkelse. <http://scandlynx.nina.no/>

Den røde fargen kunne ligne løpeblod i urinmarkering – tegn på brunstig tisper, men det viste seg at blodet måtte stamme fra en liten skade hos en av ulvene. Foto: Geir Henrik Sæther.

Ferske og tydelige ulvespor. Foto: Arne Flor.

De to ulvene gikk innom furubuskene for å urinmarkere.

Ulven har markert på treet.

I ulveriket

Av Arne Flor

Lørdag 10. februar 2007 arrangerte For- leningen Våre Rovdyr den årlige ulvturen for våre medlemmer. De 30 første som meldte seg på fikk anledning til å være med. Det var for øvrig fullt allerede tidlig i januar og ventelisten var lang, så dette er et populært arrangement.

Klokken 09 møttes gruppen i en kald blåst i 19 kalde grader på Braskereidfoss. Tidligere denne uka hadde Erling, Christin Valsjø m.fl. vært ute for å kikke etter spor i området hvor Kynnaflakken holder til. Både spor og kadaver av elg hadde blitt lokalisert, men så kom snøen. Å lete etter nye spor mens det snør er ikke lett. Stemningen var derfor ikke helt god kvelden før ulvturen siden nye spor ennå ikke var funnet.

Så skjer det store. På en liten kjøretur natt til lørdag finner Erling helt ferske spor av to ulver som har krysset veien like ved Dæsbekken hvor flere av deltakerne skulle overnatte. Gruppen som møttes på Braskereidfoss kjørte straks bort til Dæsbekken, hvor det var vindstille og noen grader varmere. Her hadde vi en liten orientering om sporingmulighetene for dagen. Mens vi sto der og pratet krysset faktisk to ulver veien omtrent en kilometer fra der vi sto! Men det visste vi dessverre ikke noe om før en times tid senere. Begge ulvene skulle visstnok ha blitt filmet fra en bil.

Vi delte oss i to grupper. Den ene gruppa kjørte

inn til et spor som var noen dager gammelt, mens den andre gruppa fulgte et ferskt spor fra siste natt like bak Dæsbekken. Her var det tydelig at ulven hadde hatt mange jag etter rådyr som det for øvrig er en del av i dette området om vinteren. Muligheten var derfor tilstede for å finne rester av et rådyrkadaver. Det fant de som overnattet til søndag og som tok en tur langs elva. De som fulgte det gamle sporet, startet med fine spor innover en traktorvei. Etter noen hundre meter med spor og sportegn, inkludert uriner og flekkmarkering, vinklet dyrene 90 grader ut til siden og ned gjennom en ungskog av gran og furu som var meget tett. Her endte sporene nede på en vei hvor det var umulig å følge dem videre. Deltagerne dro så bort til plassen hvor de to ulvene noen timer tidligere hadde krysset hovedveien mot Velta. Vi fulgte baksporet først gjennom en tett ungskog, for så å komme inn på noen flotte furumoer. Her sto sporene etter potene som perler på en snor. Flere plasser hadde ulvene markert på trelegger eller på busker med urin i tillegg til å sparke vekk snø og lyng. Denne markeringen viste at vi hadde med et alfapar å gjøre. Trolig var dette alfaparet i Rotnaflakken, som har sitt revir både på svensk og norsk side. Vi gikk på beina og fulgte sporene over et stort jorde og inn i en ny furuskog før vi dro tilbake for å spise lunsj og møte den andre gruppen. På en brøytet vei inn til et sandtak sto poteavtrykkene helt rene i natterimet. Her var det enkelt å vise grup-

pen forskjellen på poteavtrykk fra frambein og bakbein. Bak Dæsbekken hadde den andre gruppen ordnet med et bål. Jan Fredriksen, som er en trofast deltaker på turene og årsmøtene våre, ordnet så bålet blusset opp på nytt. Det var deilig å sitte rundt bålet og nyte den svake varmen av en deilig februarsol.

Etter lunsj fortsatte den ene gruppen å spore videre på ulvenes uttallige jaksøk. Vi dro så tilbake til der hvor vi hadde sluttet. Mens vi spiste nistepakkene våre og grilltet noen pølser, hadde en av deltakerne gått videre på sporet. Han meldte kort etter på telefonen at det lå rester av en elg lenger inne i skogen. Vi kom inn til en bekkedal. Nede mellom smågranene i bekkedalen fant vi deler av et kranium og andre beinrester. Lenger oppe fant vi lårbein og skinnrester, og på en skogsvei like ved fant vi ekskrementer. Ikke lenge etter at vi kom inn til bekkedalen, så kom den andre gruppen gjennom skogen. De hadde fulgt sporene bak Dæsbekken og innover i skogen. Det viste seg å være en sporrekke som hørte sammen med den vi gikk på.

Etter hvert gikk sola ned, og vi gikk tilbake til sandtaket ved jordet med de flotte ulvesporene på. Her fyrte vi opp to bål og fortært diverse grillmat i den stille og kalde vinterkvelden. Avslutningsvis reiste vi et par kilometer sørover for å få med oss et gaupespor som Erling hadde funnet natten før.

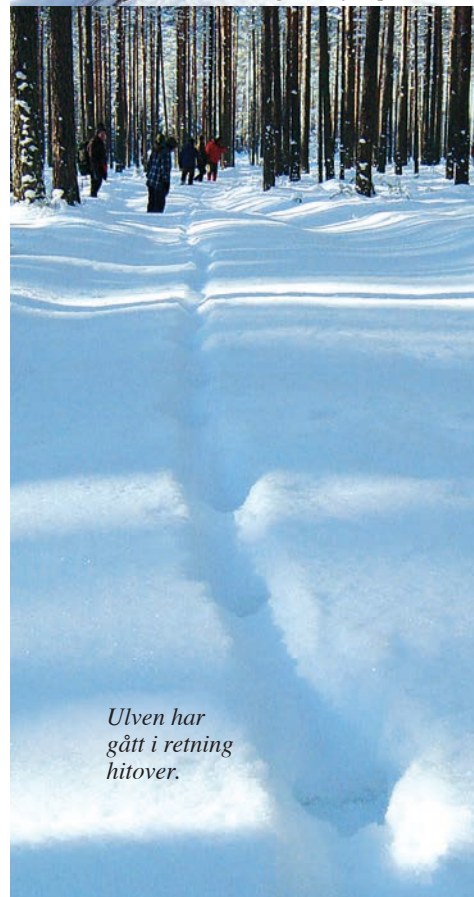
Ulven har gått i hjulsporet til høyre.

Jan Fredriksen fyrer opp.

Bildene på denne siden er tatt av Arne Flor og Yngve Kvebæk.

Ulven har gått i retning hitover.

Arne Mastekaasa og Geir Sjøli på sporet.

Nærstudier av ulvespor.

Vandrefalk i fylkene rundt Oslofjorden og tre nabofylker i 2005

Bestand og hekkeresultater

Av Odd Frydenlund Steen

Det ble registrert par av vandrefalk på 92 lokaliteter i 2005, hvorav 57 i fylkene rundt Oslofjorden (Akershus/Oslo, Buskerud, Telemark, Vestfold og Østfold), og 35 i fylkene Aust-Agder, Hedmark og Oppland. I tillegg var det enslige falker på 2 lokaliteter i oslofjordfylkene (en i hver av fylkene Buskerud og Telemark). Det ble totalt registrert minst 81 hekkforsøk, 55 vellykkede hekkinger, 14 mislykkede hekkinger og minst 133 flygedyktige unger. Dette representerer en ungeproduksjon pr. vellykket hekking på 2,4 unger. Det ble funnet vandrefalk på 10 nye lokaliteter i 2005, fordelt med 3 i oslofjordfylkene og 7 i de tre nabofylkene. Den registrerte utviklingen bekrefter nok en gang en økning i bestanden og god ungeproduksjon som høyst sannsynlig vil gi fortsatt økning i bestanden kommende år.

Prosjekt Vandrefalk Sørøst-Norge (PVSØN) har fulgt bestandsutviklingen hos vandrefalk i fylkene rundt Oslofjorden siden siste halvdel av 1980-tallet. Det primære undersøkelsesområdet omfatter fylkene Akershus/Oslo, Buskerud, Vestfold, Telemark og Østfold. Etter hvert som interessen for vandrefalkens situasjon økte ble også feltarbeidet utvidet til nabofylkene Aust-Agder, Hedmark og Oppland.

Målsetting og metode

Gjennom mange år har prosjektets hovedmålsetting vært å kartlegge bestand, følge bestandsutviklingen og registrere hekkeforløp på alle okkuperte lokaliteter. Det har i stor grad vært mulig med god bistand fra interesserte personer. De siste årene har imidlertid interessen vært noe dalende, og det har ikke vært mulig å følge opp alle målsettinger slik som før. Det har derfor vært nødvendig å justere målsettingene noe. Likevel har oppfølgingen vært tilstrekkelig til at vi har hatt god oversikt over utviklingen i bestanden.

Grovt kan feltarbeidet deles i to viktige perioder i løpet av sesongen:

1. *Mars–Mai*: Undersøkelse av aktuelle lokaliteter for å få bekreftet om de er okkupert og registrering av hekkeaktivitet.
2. *Juni–August*: Registrering av hekkeresultat,

det vil si store reirunger og flygedyktige unger.

Med dette opplegget vil hver lokalitet i hovedsak besøkes 2–3 ganger i løpet av hekkesesongen. Antall besøk pr. lokalitet vil imidlertid variere. På noen lokaliteter avlegges opp til et tosifret antall besøk. Observasjonene foretas på god avstand fra hekkebergene. Det brukes kikkert og særlig teleskop for å kunne gjøre mest mulig detaljerte registreringer.

Det blir ikke lenger besøkt reirhyller under rugeperioden for å sjekke kullstørrelser. Ringmerking (det brukes fargeringer) foretas bare på et mindre og tilfeldig antall hekkeplasser. Dersom vi skulle ringmerket alle eller flest mulig ungekull, ville dette krevd en betydelig innsats i form av kompetent personell (klatrekundige) og transport. Med færre personer i felt har denne delen av vårt arbeid nødvendigvis blitt nedprioritert de siste årene. Vi har gjennom mange år ervervet betydelig med kunnskap om vandrefalkens overlevelse, spredning og trekk gjennom fargemerkingen. Fortsatt satsing på ringmerking kunne selvsagt tilført prosjektet ytterligere kunnskap. Med endrede forutsetninger er vår vurdering at det er bedre å konsentrere innsatsen om å forsøke å følge bestandsutvikling og hekkesuksess.

Avlesing av fargemerkede falker skjer sjelden utenom besøk som har med kontroll av hekkestatus å gjøre. På de mest besøkte lokalitetene har vi normalt best oversikt over hvor de

enkelte individene kommer fra (klekkeplass). For å få vite det må koden på den ene fargeringsringen avleses, noe som kan være en tålmodighetsprøve. Derfor er det også bare et fåtall individer vi klarer å lese av koden på i løpet av en sesong. Noe lettere er det å avsløre hvilken fargeringskombinasjon individene har. Den gir oss innsikt i hvilket år individet er klekket og om falcken er ringmerket i Sverige eller i eget prosjektområde.

For å gjøre en ekstra innsats, med mål å finne flere nye lokaliteter, ble det i 2005 planlagt å gjennomføre en inventering en helg midt i april. Interesserte personer ble derfor bedt om å reise rundt til potensielle lokaliteter fortrinnsvis i Buskerud, Telemark og Vestfold. Bakgrunnen for å velge ut disse fylkene var at vi hadde indikasjoner på at det kunne være flere uoppdagede par, kanskje spesielt i Buskerud og Telemark.

Hekkeresultater i Sørøst-Norge (oslofjordfylkene)

Akershus/Oslo

Det ble registrert 2 par i Akershus, i Eidsvoll og Bærum kommuner. Den tredje lokaliteten som er kjent, i Frogn kommune,

*Vandrefalkhannen er i ferd med å lette fra sitt høye utkikkspunkt.
Foto: Stig Frode Olsen.*

var som mange foregående år ikke besatt. I det samme området har det de siste årene vært hubro, og det kan være at dette er grunnen til at vandrefalk ikke etablerer seg der.

De to parene gikk begge til hekking, men paret i Eidsvoll kommune mislyktes også dette året. Observasjonene som ble gjort utover sommeren tydet ikke på vellykket hekking. Hunnfalken på denne lokaliteten ble for øvrig ringmerket som reirunge i Modum kommune i Buskerud i 2001, 102 kilometer sør for lokaliteten sin.

Bedre gikk det på hekkeplassen i Bærum kommune. Paret, som etablerte seg der for første gang i 2004, men som ikke hekket det første året, gjennomførte nå vellykket hekking og fikk 3 flygedyktige unger. Det er trolig nærmere 50 år siden det vokste opp ville vandrefalker i dette området. Dessverre fikk vi ikke merket dette ungekullet – det hadde vært en fin markering i forhold til artens mangeårige fravær og tilbakevending til nok et nytt område på Østlandet. Ingen av de voksne falkene på denne lokaliteten var ringmerket.

Buskerud

Vandrefalken har som tidligere presentert fått et solid fotfeste i Buskerud (se bl.a. Steen 2004, Steen 2005). I 2005 økte antall par igjen, det ble funnet 2 nye besatte lokaliteter, og antall par var dermed oppe i 26 (24 par i 2003, 22 par i 2004). I tillegg holdt det seg en enslig vandrefalk på ytterligere en lokalitet. De nye parene ble funnet i kommunene Nes og Kongsberg. Med disse nye parene er det 3 lokaliteter som har hatt vandrefalk de siste årene i Nes kommune og 4 lokaliteter i Kongsberg. Det nyetablerte paret i Kongsberg måtte dele hekkeberget med hubro som har hatt tilhold der de siste årene.

Vi registrerte at 23 av parene i Buskerud forsøkte å hekke. På en av disse lokalitetene er vi ikke sikre på hvordan hekkeresultatet ble. Ellers hekket 17 par vellykket og 5 mislyktes med hekkingen. Ett av de nye parene hekket for øvrig også vellykket. Til sammen ble minst 42 unger flygedyktige. Bare 2 kull ble ringmerket (5 unger). Disse ble ikke merket med fargeringer.

Telemark

I Telemark er vi nå oppe i 24 lokaliteter som har hatt enten hekkende vandrefalk, eller vært besatt av enslig falk eller par siden tidlig på 1980-tallet. I 2005 ble det funnet ett nytt par i fylket, denne gangen i Seljord kommune.

Det ble funnet par på 20 lokaliteter i 2005 (17 par i 2003, 16 par i 2004), i tillegg

var det en enslig vandrefalk på ytterligere en lokalitet. I starten av sesongen hadde vi relativt god kontroll på lokalitetene og registrerte hekkeforsøk på 19 lokaliteter. Utover i sesongen viste det seg at det ble vanskelig å følge opp samtlige lokaliteter med hekkeaktivitet slik vi ønsket, og dermed har vi ikke full oversikt over hvordan det gikk til slutt på en del hekkeplasser. Men vi vet sikkert at det var vellykket hekking på 10 lokaliteter og sannsynligvis på minst 3 andre. På én lokalitet mislyktes paret med hekkingen, og på 5 lokaliteter vet vi ikke sikkert om parene greide å gjennomføre vellykket hekking. Det er ikke tilfredsstillende at vi ikke greide å følge opp disse parene, men med lite feltpersonell er det vanskelig å rekke og kontrollere alle lokalitetene. Det var i hovedsak hekkeplasser inni fylket som ikke ble undersøkt godt nok.

Til sammen minst 20 unger kom på vingene på de 10 lokalitetene hvor vi vet det var vellykket hekking. I tillegg kommer et ukjent antall unger på lokaliteter vi ikke maktet å følge opp som ønsket. Bare ett ungekull ble ringmerket i fylket i 2005 (3 unger).

Vestfold

I dette fylket kunne vi konstatere at 8 par besatte tidligere kjente lokaliteter (8 par i 2003, 9 par i 2004). Det ble ikke påvist nye par i løpet av sesongen, selv om det ble gjort en viss innsats for å finne flere okkuperte lokaliteter. Fortsatt er det et visst potensiale for flere nyetableringer her også, og forhåpentlig skjer dette i kommende år.

Alle de etablerte parene gikk til hekking og 7 av dem gjennomførte også vellykket hekking. Bare ett av kystparene mislyktes. På denne lokaliteten (den første med reetablert vandrefalk i nyere tid i Vestfold), hvor det har vært etablert en og samme svenske hunnfalk i 13 år (1993-2005), har det kommet mange unger på vingene. Eggkullet på 3 egg ble ruget en god stund over normal rugetid, faktisk ca 40 dager. Det er ikke første gangen vi registrerer så lang ruging i forbindelse med mislykket hekking i prosjektområdet (lengste registrerte ruging er 60 dager). Enten har eggene vært ubefruktet, eller fostrene kan ha dødd som følge av et lengre fravær under rugeperioden. Hekkingen fant sted i et fint hull i berget som også tidligere har blitt benyttet av samme hunn. Eggene var rimeligvis godt beskyttet mot klimatiske forhold. En eller annen forstyrrelse kan selvsagt ha ført til at den rugende fuglen ikke har fått varmet eggene kontinuerlig.

De parene som hekket vellykket fikk til sammen 16 flygedyktige unger, noe som var et godt resultat. Det ble ringmerket 3

ungekull med til sammen 7 unger.

Østfold

I Østfold har det gjennom mange år vært bare ett etablert par, og situasjonen forble også uendret i 2005. Paret hekket vellykket og fikk 4 flygedyktige unger. Dette kullet ble ringmerket.

Hekkeresultater i Aust-Agder, Hedmark og Oppland

Aust-Agder

Oppfølgingen i Aust-Agder har gjennom flere år vært meget god. Noen svært ivrige og dyktige folk har sørget for at etablerte par har blitt fulgt tett gjennom hekkesesongen. I tillegg blir det gjort mye godt arbeid med hensyn på å finne nye etablerte par. Potensialet er stort for vandrefalk i dette fylket, og den positive bestandsutviklingen har fortsatt år for år.

Våren 2005 ble det raskt konstatert at det var par på 13 lokaliteter, hvorav ett par var nytt i forhold til tidligere (11 par i 2003, 12 par i 2004). Det nye paret etablerte seg på en hekkeplass i Risør kommune. Minst 10 av parene gikk til hekking, og vi vet med sikkerhet at 7 av disse hekket vellykket. Alle disse 7 ungekullene ble ringmerket, til sammen 22 unger. Dette representerer et gjennomsnitt på 3,1 unger/par, hvilket er meget høy ungeproduksjon.

Hedmark

Lenge har vi ventet på at antall par i Hedmark skulle øke, og i 2005 kom faktisk økningen. Det ble funnet 2 nye par, et i hver av kommunene Ringsaker og Stor-Elvdal. Med disse var det 4 etablerte par i fylket dette året, og alle gikk til hekking. Bare de to nye parene gjennomførte vellykket hekking, mens de to andre som har vært etablert noen år mislyktes. To ungekull på til sammen 5 unger ble således flygedyktige.

Oppland

I Oppland har det i en del år vært en jevnt voksende bestand av vandrefalk, og økningen fortsatte også i 2005. Det ble funnet hele 4 nye par, ett i hver av kommunene Dovre, Gausdal, Nordre Fron og Sel. Interessant nok skjedde den ene nyetableringen på en gammel hekkeplass i fjellet, beskrevet av Hagen (1952). Hagens registreringer på denne lokaliteten fant

Vandrefalkhunner hviler mens vinden tar tak i fjærene. Foto: Stig Frode Olsen.

Tabell 1. Totaloversikt for bestand og hekkeresultater i alle undersøkte fylker i 2005.

Fylke	Nye par	Etablerte par	Lokaliteter m/ enslig falk	Hekkeforsøk (lagt egg)	Vellykkede hekkinger	Kull ringmerket	Unger ringmerket	Flygedyktige unger	Mislykkede hekkinger
Aust-Agder	1	13		10	7	7	22	22	
Hedmark	2	4		4	2			5	2
Oppland	4	18		14	10	2	5	21	4
Akershus		2		2	1			3	1
Buskerud	2	26	1	23	17	2	5	42	5
Telemark	1	20	1	19	10	1	3	20	1
Vestfold		8		8	7	3	7	16	1
Østfold		1		1	1	1	4	4	
Sum AA-HE-OP	7	35	0	28	19	9	27	48	6
Sum SØ-Norge	3	57	2	53	36	7	19	85	8
ALLE FYLKER	10	92	2	81	55	16	46	133	14

Tabell 2. Fordeling av størrelser på ungekull i det enkelte fylke i 2005.

Fylke	1 unge	2 unger	3 unger	4 unger	Sum
Aust-Agder			6	1	7
Hedmark		1	1		2
Oppland	3	3	4		10
Akershus			1		1
Buskerud	4	3	8	2	17
Telemark	3	4	3		10
Vestfold	2	2	2	1	7
Østfold				1	1
Sum	12	13	25	5	55
Prosent (%)	21,8	23,6	45,5	9,1	100,0

Tabell 3. Oversikt over merkede og umerkede vandrefalker i alle undersøkte fylker i 2005. 104 av totalt 186 individer ble kontrollert (56 %).

Fylke	Merket		Sum merket	Umerket		Sum umerket
	Hanner	Hunner		Hanner	Hunner	
Aust-Agder	2	3	5	5	4	9
Hedmark	1	2	3	2	2	4
Oppland	2	2	4	9	9	18
Akershus		1	1	2	1	3
Buskerud	4	11	15	10	10	20
Telemark	1	1	2	5	5	10
Vestfold		4	4	4	2	6
Østfold			0			0
Sum	10	24	34	37	33	70

sted i årene 1938-49. Lokaliteten er sjekket gjentatte ganger opp gjennom de seinere årene uten at det er observert vandrefalk. Det er usikkert hvor lenge den var besatt etter at Hagen gjorde sine registreringer her – det kan nok ha vært ytterligere noen år.

Svært mange hekkeplasser ble stående tomme utover på 1950-tallet etter som pesticidene gjorde sitt til at bestanden av vandrefalk kollapset. I lys av dette er det kanskje ca 50 år siden sist denne lokaliteten var besatt. Derfor var meldingen om at vandrefalk igjen har funnet tilbake til denne gamle hekkeplassen svært positiv.

Takket være Hagens banebrytende arbeid med rovfugl for 50–60 år siden vet vi også noe om tidligere forekomst av vandrefalk. Hagen arbeidet med rovfugl i en tid da de var fritt vilt og det ble utbetalt skuddpremie for dem. De var med andre ord mest verdifulle som døde individer. Han satte rovfuglene inn i en økologisk sammenheng og forsvarte deres eksistens. På tross av hans viktige bidrag til økt kunnskap om rovfugl og relasjonene til deres byttedyr, gikk det nesten 20 år før alle rovfugler i Norge ble fredet (1971). Selv om negative holdninger til rovfugl fortsatt finnes utbredt i enkelte miljøer i Norge, er holdningene heldigvis mer positive hos folk flest i dag.

Forfølgelsen av vandrefalk hadde blant

annet sitt utgangspunkt i det såkalte brevduemiljøet. Dueholderne ville ha fjernet vandrefalken fordi den representerte en trussel mot deres aktivitet. Aktiviteten omfattet blant annet slipp av duer som konkurrerte om raskest mulig flytid fra et sted langt hjemmefra og tilbake til dueslaget. Denne «sporten» pågår den dag i dag, men la oss håpe at ikke tilsvarende holdninger og praksis må bekjempes på nytt. Det er også høyst tankevekkende at denne hobbyaktiviteten ble ansett som viktigere enn å bevare vandrefalken og andre sjeldne arter i faunaen vår i både jeger- og forvaltermiljøer. På samme tid hadde flere rovfuglarter begynt å bli kraftig redusert på grunn av svært farlige miljøgifter, noe man riktig nok ble kjent med noe seinere.

Når det gjelder det totale antall par i Oppland i 2005, registrerte vi 18 okkuperte lokaliteter. Det ble videre registrert 14 hekkende par, og 10 av disse gjennomførte vellykket hekking. De 4 parene som mislyktes med hekkingen feilet mest sannsynlig under rugingen i april og mai. Til sammen ble minst 21 unger flygedyktige. Det er en viss usikkerhet knyttet til kullstørrelsen ved enkelte hekkeplasser, så det ses ikke bort fra at enkelte unger kan være oversett.

De fylkesvise resultatene framgår av tabell 1.

Ungeproduksjon

Metodikken vår når det gjelder registrering av størrelsen på ungekull går ut på å forsøke å telle opp store unger som sitter på eller ved reirplassen, eller flygedyktige unger. Ved begge metoder er det svakheter, etter som det er muligheter for å overse enkelte unger, enten i reir eller når de har blitt flygedyktige. Vår erfaring er imidlertid at det er de få tilfellene at uriktig antall unger forekommer. Ofte handler det om tidsaspektet, der tilstrekkelig med tid for observasjon mot reirplassen kan være veldig avgjørende for å få kontroll på antall unger. Men vi skal være de første til

Vandrefalkhann som nettopp har landet. Foto: Gunleif Helland.

å innse at med mange lokaliteter å sjekke, problemer med vanskelige observasjonsforhold og perioder med lite aktivitet på reirhylla, er det fort gjort å overse enkelte unger. Det er derfor viktig å være klar over at vi opererer med minimumstall når de endelige tallene etter sesongen foreligger.

Dersom vi ser oslofjordfylkene for seg i første omgang, så registrerte vi til sammen 57 etablerte par og at 53 av disse gikk til hekking (93 %). Av disse vet vi med sikkerhet at 36 par hekket vellykket, 8 par mislyktes med hekkingen og for 9 par er vi usikre på det endelige hekkeresultatet. De vellykkede parene produserte minst 85 flygedyktige unger, hvilket innebærer en gjennomsnittlig ungeproduksjon på 2,36 unger. Dette er akkurat på samme nivå som de to foregående årene.

Når det gjelder fylkene Aust-Agder, Hedmark og Oppland så var det 28 registrerte hekkinger av totalt 35 kjente par. Vi registrerte minst 19 vellykkede hekkinger, 6 mislykkede hekkinger og er ukjent med hekkeresultatet for 3 andre par. De vellykkede parene produserte minst 48 unger, som betyr et gjennomsnitt på 2,53 unger. Det er et litt høyere tall enn de to foregående årene.

Ser vi samlet på alle fylker er den gjennomsnittlige ungeproduksjonen på 2,42 unger/vellykket hekking, 1,64 unger/hekke-

forsøk og 1,45 unger/etablert par. Dette er tall som innebærer et såpass stort bidrag til populasjonen at det må forventes at den vil øke ytterligere i kommende år. Fordeling av kullstørrelse framgår av tabell 2.

Fargemerkede vandrefalker

Med 92 registrerte par og i tillegg 2 enslige falker i alle undersøkte fylker, var det til sammen 186 falker som kunne undersøkes med hensyn på om de er ringmerket eller ikke. Vår ambisjon var å få sjekket en del av disse, og en gjennomgang av rapportert materiale viser at det ble undersøkt 104 individer (56 % av alle registrerte falker i undersøkelsesområdet), hvorav 47 hanner og 57 hunner. Vi registrerte 34 merkede individer, herav 10 hanner og 24 hunner (henholdsvis 21,3 % av undersøkte hanner og 42,1 % av undersøkte hunner). Dette tilsvarer nærmere 33 % av de kontrollerte individene. Se for øvrig tabell 3.

Resultatene bekrefter som forventet at andelen merkede individer i bestanden avtar. På 1990-tallet var det flere år hvor opp til 8 av 10 individer var ringmerket (det vil si av antall kontrollerte) (se Steen 2003). Med årets registreringer har denne andelen kommet ned i om lag 3 av 10 individer. Avlesingene viser for øvrig at det fortsatt finnes vandrefalker med svensk opprinnelse i vårt undersøkelsesområde. Det har hovedsaklig vært hunner som for-

flytter seg til SØ-Norge (og nabofylker) fra Sverige. I 2005 ble det bekreftet 5 hunner med svensk opprinnelse i vårt undersøkelsesområde, men ingen hanner. Vi har også fått bekreftet at vandrefalker som er klekket i SØ-Norge har etablert seg som hekkfugler i Sørvest-Sverige. Dette dreier seg om hunner.

Takk

Alle som har bidratt i feltarbeidet og med opplysninger om hekkeresultater hos vandrefalk i fylkene Akershus/Oslo, Aust-Agder, Buskerud, Hedmark, Oppland, Telemark, Vestfold og Østfold i 2005 takkes med dette for innsats og bidrag. Takk også til de fylkesmenn som støttet økonomisk opp om arbeidet, samt Gunleif Helland og Stig Frode Olsen som bidro med bilder til artikkelen.

Litteratur

Hagen, Yngvar 1952. *Rovfuglene og viltpleien*. Gyldendal Norsk Forlag.
 Steen, Odd Frydenlund 2003. Vandrefalk i Sørøst-Norge og noen nabofylker i 2002. *Våre Rovdyr (17)*: 4-13.
 Steen, Odd Frydenlund 2004. Vandrefalk i Sørøst-Norge og noen nabofylker i 2003. *Våre Rovdyr (18)*: 20-25.
 Steen, Odd Frydenlund 2005. Vandrefalk i Sørøst-Norge i 2004. *Våre Rovdyr (20)*: 22-25.

Om fjellrev, farmrev og forvaltning

Av Hans J. Engan

Direktoratet for naturforvaltning (DN) hevder at enkelte forekomster av norsk fjellrev er «forurensede» av gener fra farmrev. Blant annet gjelder dette fjellrev på Finse og i Aurlandsfjella, hvor vi finner en av de få livskraftige forekomstene i landet. DN ønsker å skyte disse dyrene, og de ønsker å bruke folk fra Statens naturoppsyn (SNO) til dette. Planene har vakt forundring og harme hos mange grupper av naturinteresserte, også blant en del fagbiologer. De mener at DN og SNO i dette tilfellet griper fatt i fjellreven på uholdbart faglig grunnlag, og at de er i ferd med å gjøre mer skade enn gavn når det gjelder å bevare arten i Norge.

Fjellrev/polarrev

Fjellrev/polarrev er forskjellige navn på samme art. Det er den eneste arten i fjellrevslekten *Alopex*, som i den zoologiske systematikken er et rovdyr i hundefamilien. Den forekommer i to ganske forskjellige arvelige fargevarianter, såkalt kvitrev og blårev, som begge kan opptre i samme kull, men med vekslende hyppighet fra område til område. Fjellreven/polarreven lever rundt hele det arktiske området. Den er beskrevet i 11 såkalte underarter, begrunnet i små forskjeller i anatomi, levevis, geografisk isolering osv., men faglig sett er mange av disse underartene omdiskuterte. Dette skyldes delvis at russisk/østeuropeisk skole innen fagzoologien ofte bruker underartsbegrepet, mens vesteuropeisk/amerikansk skole sjelden har brukt det. Fjellreven/polarreven er dessuten en art med betydelig vandringssevne, samtidig som den i enkelte områder kan bli langtransportert med drivis. Forskjellene mellom de såkalte underartene er derfor små, og delvis tvilsomme.

Farmrev

Den ene av de to artene av norsk farmrev er fjellrev/polarrev. Stamdyrene ble tidlig på 1900-tallet hentet fra Norge, Island, Svalbard, Grønland og Canada. Farmreven har derfor et blandet og bredt genetisk opphav. Under avlen er det lagt vekt på god fruktbarhet, god pelskvalitet og størrelse, og også på å unngå arvelige sykdommer. Men dyrene er fortsatt av samme art (!). Og forandringene som kan ha skjedd under slik avl er kanskje ikke særlig verre enn det man kan risikere ved jakt eller andre påkjenninger. I de sistnevnte tilfellene vil det også dreie seg om en minskning eller økning av summen av spesielle genetiske egenskaper i bestandene, i verste fall slik at egenskaper forsvinner. Den genetiske sammensetningen i en hel dyrebestand er aldri helt konstant. Det er bl.a. på

denne måten den kan tilpasse seg det miljøet den lever i. Og ser vi på de overnevnte avlsmålene for farmreven, så er det neppe noen av dem som kan skade den resterende ville revebestanden. Kanskje tvert imot, selv om man av mange grunner skal forhindre at farmrev rømmer.

Status for norsk fjellrev

Ser vi på den norske forvaltningen av fjellrev, så ble bestanden nærmest smadret av pelsjakt og skuddpremier frem til totalfredningen i 1930. Da var det bare små og til dels geografisk isolerte rester igjen. Til tross for fredning har bestanden ikke tatt seg opp igjen. Tvert imot, den har forsvunnet fra de fleste områdene der det fortsatt var noen dyr. Årsakene til dette kan være sammensatt, og det er blitt gjettest på f. eks. predasjon og konkurranse fra rødrev, fravær av gode smågnagerår, fravær av store rovdyr som skaffer kadaverrester, for hard sportsjakt på revens vinterbyttedyr fjellrype og lirype, klimaforandringer osv.

Fjellreven har under naturlige forhold store kull, hvor valpene lever opp i betydelig antall når det er smågnagerår. I dårlige smågnagerår sulter nesten alt avkom ihjel. Likevel vil «mange nok» dyr i en stor bestand med god genetisk sammensetning komme levende frem til neste gode smågnagerår. I en liten bestand er sjansene for dette mindre. Samtidig vet vi at det er langt større sjanser for å få innavls-skader i kritisk små bestander. I tillegg til økt fare for arvelige sykdommer, så er en av de viktigste skadene ved innavl nedsatt fruktbarhet og kullstørrelse, som kan komme allerede etter få generasjoner. Kanskje er det innavl i alt for små bestander som er selve hovednøkkelten til den fortsatte nedgangen i fjellrevbestanden? Kanskje er det en liten innblanding av gener fra rømt farmrev som er årsaken til at man fortsatt har en levedyktig fjellrevbestand i de nevnte områdene?

Tiltak for å berge fjellrevbestanden

Fjellreven i Sverige og Norge er stort sett i samme kritiske tilstand, men myndighetene i landene har valgt forskjellige strategier for å løse problemet.

Svenske viltmyndigheter har satset på nedskyting av rødrev, samt på føring av fjellrev i enkelte yngleområder. Så langt har dette hatt rimelig god effekt. Men holder det på lang sikt hvis dyrene har vært igjennom en alt for trang «genetisk flaskehals»?

DN og Norsk institutt for naturforskning (NINA) har i hovedsak valgt å satse på avl i farm (!), med avlsdyr fra et mindre antall innfanget norsk fjellrev. Fra dette prosjektet har de foreløpig klart å sette ut to hannrevvalper på Saltfjellet. Vi får håpe det går bedre senere. Men til tross for at dette er et kostbart prosjekt, så finnes det ingen garanti for at ikke avlsmaterialet i utgangspunktet har et så smalt genetisk grunnlag at det hele vil bli mislykket. Og slike utsetninger har også av andre årsaker sjelden vært vellykket.

Genetiske hensyn?

DN har sannelig ikke tatt så mye genetiske hensyn når det gjelder andre norske dyrearter. La meg kort nevne noen få eksempler av mange:

– Nesten all norsk villrein har innblanding av norsk og svensk tamrein, som igjen har innblanding av finsk/svensk skogsrein. Hva har man gjort med det?

– Norsk rødrev har gjennom årene hatt innblanding av den andre arten av norsk farmrev, nemlig rømt sølvrev og korsrev fra pelsdyrfarmer, hvor avlsdyrene har sitt opphav i fargevarianter av nordamerikansk rødrev. Hvordan ser man på det?

– Nesten alle norske laksestammer har innblanding av rømt oppdrettslaks, med til dels betydelige påavlede genetiske skader. Rydder man ut disse stammene?

– DN sørger jevnlig for å skyte dyr fra en fåtallig norsk/svensk ulvebestand, hvor nedskutte dyr har vist seg å ha gener som ville ha hatt betydning for å unngå dagens meget alvorlige innavlsdepresjon, blant annet med nedsatt fruktbarhet som resultat. Hvor var de genetiske vurderingene på forhånd, til tross for at man hadde muligheter til å finne det ut?

– DN sørger også årlig for å skyte et betydelig antall dyr fra en fåtallig og påvist genetisk svak sørmorsk jervebestand, samtidig med at de gjennom distriktsrettet kvotetildeling også hindrer tilsig av dyr og genetisk materiale fra den nordlige delen av bestanden. Hvor er de genetiske vurderingene på forhånd?

Hvorfor er DN plutselig blitt så opptatt av genetiske hensyn?

DN ønsker å skyte ned bestanden av fjellrev på Finse og i tilstøtende fjellområder. Hvorfor? Har de en skjult agenda? Trenger DN og NINA et fjellrevfritt område som «lekegrind», godt adskilt fra andre fjellrevområder? Da har de kanskje større sjanse til å kunne peke på at deres eget farmprosjekt har vært vellykket etter eventuell utsetting av nye valper fra farmen på Oppdal. Men hvor sikkert er det at en slik utsetting vil bli vellykket? Og har de tenkt på at så lenge pelsdyrfarming er tillatt i Norge, så vil man heller ikke unngå nye rømminger

av farmrev, noe som igjen over tid vil «forurense» den nye bestanden?

Forvaltning

Det som nå er i ferd med å skje med fjellreven, er i grunnen bare et symptom, og føyer seg naturlig inn i en rekke trasige forhold innen norsk naturforvaltning. Miljøverndepartementet (MD) og DN, og forholdet mellom disse etatene, har dessverre utviklet seg til å bli noe helt annet enn det var tenkt å være fra begynnelsen av.

MD ble aldri det overordnede departementet som skaperen og miljøvernstatsråden Olav Gjærevoll ville gjøre det til, og fikk heller aldri den fagkvaliteten, de holdningene og den styrken som han hadde planlagt. DN ble derimot den «gjøkungen» som mange var redde for, skjermet fra kontroll gjennom en gradvis svekkelse av MD. Bedre ble det heller ikke når trange jakt- og næringsinteresser etter hvert fikk hånd om styringen i DN, og gradvis fikk skjøvet andre tilside, inkludert mange nok og godt nok biologisk fagpersonale i vedtaksposisjoner.

Delegeringen av mange saksområder til fylkesnivå ble også et planlagt ledd i denne utviklingen, og har stort sett ikke bedret forholdene, snarere tvert imot når det gjelder sjeldne og truede naturforekomster. Det hjelper f. eks. lite å ha et brukbart lovverk når MD og DN gjennom årene på forskjellig vis har fått lagt delegeringer og føringer på forvaltningen som langt på vei setter lovverket ut av funksjon. Det hjelper ikke å ha miljøvernministre som reiser rundt og messer om biologisk mangfold når kunnskapene mangler, og når man har et stadig mer fristilt utøvende organ (DN) som suverent setter seg ut over det meste av etablert kunnskap og etikk på området.

Det bør i midlertid bekymre sentralmyndighetene som helhet at den natur- og naturvernbevisste delen av befolkningen er i ferd med å miste respekten for og tiltroen til denne delen av forvaltningen, i en tid da forarming av natur og biologisk mangfold er en av de store truslene på kloden.

Forslag

Jeg vil foreslå følgende: Sørg for at det blir bygget opp en langt bedre internkontroll og kvalitets-sikring i MD, DN, NINA og SNO, bl.a. når det gjelder personer i sentrale beslutningsposisjoner.

Sørg hele tiden for at viktig og nødvendig biologisk kunnskap blir fremskaffet, formidlet, og ikke minst forstått i MD og DN for viktige avgjørelser, og at de miljøene som skaffer slik kunnskap også blir vurdert og kvalitetssikret på forhånd. Det gjelder ikke minst de som har med områdeforvaltning, arts mangfold og genetiske forhold å gjøre.

Og frem til at man har langt bedre kunnskaper enn i dag: Hold fingrene av fatet når det gjelder fjellrevbestanden på Finse og i Aurlandsfjella.

Rødreven som rådyrpredator

Det har vært mange oppfatninger innenfor dette temaat. Enkeltobservasjoner med forhastede slutninger, samt manglende kunnskaper om revens egenskaper som jeger, har dannet grunnlag for ulike konklusjoner. I de siste tiårene er det gjennomført vitenskapelige prosjekter på rådyr. Disse er for en stor del basert på radiomering av spekalver – en metode som i seg selv uten videre kan sies å være uakseptabel, så vel etisk som vitenskapelig:

1. Radiosenderne utgjør et handicap som kan redusere overlevelsessevnen.
2. Senderne kan påvirke forholdet mellom mor og kalv.
3. Senderne gjør det lettere for reven å finne kalvene. En uforstyrret kalv uten sender avgir som bekjent minimalt med lukt - en naturlig forsvarsmekanisme.
4. Mange rever har lært seg å følge menneskespor i det den gjennom dette har erfart at det ofte kan være noe å finne. Dette gjør merkede kalver ytterligere utsatt.

Det er ingen grunn til å tvile på riktigheten av resultatene i disse prosjektene, men de forteller bare hva som skjer ved bruk av radiotelemetri og ved forstyrrelse av kalvene. Resultatene kan ikke brukes hverken som vitenskapelig materiale eller til forvaltning. De forteller ikke hva som foregår der viltet ikke er forstyrret av denne type forskning.

Reidar Andersens prosjekt på rådyr fra Jøa, en øy i Nord-Trøndelag, er greit nok, men det gir ikke et riktig bilde av hva som skjer i naturen, og slett ikke på fastlandet. En filmsekvens av et intermesso mellom rådyr og rev fra denne øya, var imidlertid både interessant og morsomt: En rev kommer luskende ned et terreng og får øye på en ammende rågeit på et nedenforliggende jorde. Rågeita oppdager etter hvert reven og setter etter den i noe som blir en frenetisk fölgelsesjakt hvor reven til slutt blir drevet bort. Om jeg husker riktig, kommer rågeita tilbake og fullfører ammingen, hvorefter den forlater kalven. Om opptakene er ekte, hva en kan gå ut fra, kommer reven etter en stund tilbake og finner etter en kort sondering kalven som den tar med seg. Det hele bar preg av at man her hadde med en spesialist å gjøre. Om dette hadde vært typisk, ville rådyrbestanden på øya naturligvis brutt fullstendig sammen.

Den enormt store prosenten av gjenfundene sendere ved revehi i dette prosjektet (var det rundt 50?) forteller bare hva som skjer med radiomerkede kalver og intet annet. Mulighetene til å finne egnede yngleplasser for

rådyrene er også naturligvis begrenset på en øy, og mulighetene for reven til å spesialisere seg er derfor større enn på fastlandet.

Jeg vil ikke være nedlatende, for disse prosjektene er sikkert vel ment, og noen erfaring er vel høstet, men konklusjonene skiller seg så til de grader fra mine erfaringer gjennom drøyt femti år at det ville være uriktig å unnlate en sammenligning.

For det første vil jeg nevne at jeg ved godt over hundre besøk av revehi, minst 35 ulike hi, ved kun ett tilfelle har funnet rest av rådyrkalv, og da vet jeg ikke om reven selv har drept kalven. Om det en og annen gang observeres rev bærende på rådyrkje, bør man vite at et dødt, eventuelt dødfødt kje, er betydelig lettere for reven å finne enn et levende (uten sender). På 1950- og 1960-tallet med en del harde snøvintre fant jeg over flere år små, utmagrede og hjelpesløse døende rådyrkalver, ofte liggende under grenhenget på graner. Det var nesten alltid hardtråkket med revespor helt inntil kalvene, men ikke en eneste gang ble de tatt før de døde selv. Da ble de øyeblikkelig ekspedert.

Fra mine utkikkposter har jeg de siste ti årene fulgt rågeiter med kalver spesielt. Fra 2004–2006 har tre geiter hvert år fått henholdsvis 3, 2 og 1 kalver. To av disse geitene er definitivt de samme. De har samme antall hvert år. Et av årene adopterte den med 3 kalver den ene som var blitt morløs (trafikkofter). Alle disse kalvene vokste opp 3 år på rad midt i en stor revebestand, revehi med 5–7 hvalper hvert år. Reven fant ikke en eneste spekalv, og alle vokste som nevnt opp. Denne rovdyrarten tar normalt ikke kalver etter at de følger moren fast. Det vil som oftest i naturen være unntak i fra regelen, men reven er ingen trussel mot rådyrbestanden generelt. Reven er en slui jeger og en opportunist, den er allsidig og lærer av sine erfaringer, men den er ikke dristig. Om noen skulle ha opplevd den som uredd, frekk eller pågående, så er det en ungrev, en syk rev eller en som har vært matet av mennesker. Normalt velger den sin egen sikkerhet fremfor alt. Således har den respekt for det voksne rådyret. Dette medfører at den også avstår fra de ganske små og halvstore kalver selv om den uten problemer kunne tatt dem rent teknisk. Her i Trøndelag var det ingen rådyrbestand før krigen. Etter krigen, og særlig på 1950-tallet, vokste den forbausende fort frem og har vist en veldig god tilpasningsevne.

De begrensede faktorer for bestanden her, når en ser bort fra jakt, har vært harde snøvintre (1950–1980), tog- og biltrafikk og i deler av områdene har gaupe tidvis vært en ikke ubetydelig tåpsfaktor.

Karl G. Larsson

FVRs flotte t-skjorter

Svarte t-skjorter i bomull med motiver av Viggo Ree. Den ene med gaupeunge og tekst «Ikke skyt moren min!». Den andre med ulv og teksten «Ulven - en naturlig del av norsk fauna».

Gaupe:
Str. S og M

Ulv:
Str. M, L og XL

Pris kr 120 pr. stk. + porto

Romslige størrelser

Bestilles fra Helga Riekeles (FVR - Arbeidsgruppen i Østfold) via følgende alternativer:

E-post: helgariekeles@hotmail.com
Post: Helga Riekeles, Saltboveien 33, 1560 Larkollen
Tlf.: 69263709 (evt. les inn bestilling på hennes automatiske telefonsvarer). Du mottar så varen sammen med giroblankett.

Foreningen Våre Rovdyr

Ledelse

Leder

Birger Westergren, Sømskleiva 11, 4637 Kristiansand
p 38 04 69 87, mob 47 26 30 33

Kasserer

Stig Anderson, Lokesvei 18, 4846 Arendal
p 37 02 36 22, a 37 05 71 95

Styremedlem

Tormod V. Burkey, Kongshavn 26, 1367 Snarøya
mob 93 45 67 87

Styremedlem

Arne Flor, Bergstien 18, 4842 Arendal
p 37 03 16 95, mob 48 11 12 35

Styremedlem

Erling Mømb, Østtagrenda, 2485 Rendalen
p 62 46 82 12, mob 41 61 71 10

Styremedlem

Christin Valsjø, Peer Gyntsv. 12 B, 2619 Lillehammer
p 61 26 47 72, mob 90 53 95 83

Vararepresentanter

Toril Andresen, Gløtten 2, 1920 Sørumsand
p 63 82 79 71, mob 92 43 21 46

Lars J. Berge, 7882 Nordli

p 74 33 72 19, mob 95 03 96 35

Rein Midteng, Steinbrøttet 11, 2743 Harestua

mob 40 06 81 88

Geir Sjøli, Sjøli, 2164 Skogbygda

p 63 90 85 35, mob 41 41 37 12

Daglig leder/redaktør

Yngve Kvebæk, Maridalsveien 225 C, 0467 Oslo
p 22 95 08 66, mob 91 54 41 91

Medietalsmann

Birger Westergren, Sømskleiva 11, 4637 Kristiansand
p 38 04 69 87, mob 47 26 30 33

Informasjonskonsulent

Viggo Ree, Pamperudbakken, 3530 Røyse
p 32 15 77 15, mob 98 64 57 75, faks 32 15 78 22

Regionleder Troms & Finnmark

Therese Simonsen Rye, Utsikten 190, 9018 Tromsø
mob 95 02 57 61

Regionleder Midt-Norge

Lars J. Berge, 7882 Nordli
p 74 33 72 19, mob 95 03 96 35

Regionleder Hedmark

Erling Mømb, Østtagrenda, 2485 Rendalen
p 62 46 82 12, mob 41 61 71 10

Regionleder Østfold

Helga Riekeles, Saltbov. 33, 1560 Larkollen
p 69 26 37 09, mob 99 60 72 09

Regionleder Sørlandet

Arne Flor, Bergstien 18, 4842 Arendal
p 37 03 16 95, mob 48 11 12 35

Bidrag til FVR

Foreningen Våre Rovdyr er for lengst godkjent under ordningen med gaver til frivillige organisasjoner. Det innebærer at du er fradragsberettiget for gavebeløp fra og med kr 500 til og med kr 12.000 enten det gis til ulvefondet, som ordinære gaver eller begge deler. Fradragsretten gjelder ikke kontingentbeløpet.

Din skatt blir redusert med 28 % av beløpet du overfører. Et gavebeløp på f.eks. kr. 1.000 (utover kontingenten) reduserer skatten med kr 280 slik at din reelle utgift blir kr 720.

FVR skal innberette beløpene til ligningsmyndighetene slik at din selvangivelse automatisk blir utfylt i relevante felt. Da trenger vi ditt personnummer, så påfør gjerne det på overføringen. Hvis ikke, så er det slett ikke noe problem. Vi tar bare kontakt eller skaffer fram opplysningen i henhold til godkjent prosedyre.

FVR har i mange år angitt kontingenten som minimumsbeløp med åpent beløpsfelt på kontingentgiroen. Mange medlemmer er således vant til å gi en stor eller liten slant ekstra til virksomheten. Kommer dette ekstrabeløpet opp i kr 500 eller over, så sørger vi for at det kommer til skattefradrag på din selvangivelse i henhold til ovennevnte ordning med gaver til frivillige organisasjoner.

Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
2151 Årnes
Konto: 2800 11 12149

Ulvefondet

Konto 2800 10 08317

Foreningens formål

- * arbeide for at alle norske rovpattedyr og rovfugler skal leve i livskraftige bestander
- * arbeide for at også dyreartenes miljø beskyttes mot forringelse og ødeleggelse
- * spre faktaunderlag og saklig informasjon til massemediene og allmennheten, for derved å oppnå større forståelse for rovdynenes rolle i naturen og deres behov for egnede biotoper
- * støtte forskning på våre rovpattedyr og rovfugler
- * arbeide for at det ved jakt på de aktuelle artene skal tas hensyn til:
 - artenes reproduksjonstid
 - ungenes utvikling og avhengighet av foreldrene
 - artenes sosiale struktur og øvrige særtrekk
- * samarbeide med lokale, regionale og nasjonale myndigheter, samt øvrige interesseorganisasjoner for å finne måter å bevare dyr og biotoper på, og finne lempelige løsninger på konflikter som oppstår mellom menneskelige interesser og rovdyr.

2007

Seniormedlem	min. kr 200
Seniormedlem + familiemedlem(mer)	min. kr 250
Juniormedlem (under 18 år)	min. kr 75
Bedriftsmedlem	min. kr 1000

Medlemskap inkluderer 4 hefter av *Våre Rovdyr*
Kun abonnement *Våre Rovdyr* kr 200
Konto 2800 11 12149

Member/subscription abroad (NOK 250):
Sparebanken Soer, Arendal, Norway
SWIFT/BIC-code: AASPNO22
IBAN number: NO872800112149

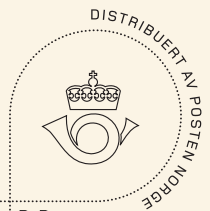
Foreningen Våre Rovdyr

Postboks 195
2151 Årnes

E-post: fvr@fvr.no

Tlf.: 22 23 23 89

Web: www.fvr.no

B-Economique
NORGE

P.P.

**Returadresse: Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
N-2151 Årnes**

